

ONDERZOEK:
Gent, Zuidstationstraat 31-33

Voorliggend document is een:

Melding vooronderzoek	
Verslag van resultaten	+
Programma van Maatregelen	
©Niets uit deze uitgave mag worden veeleelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Hembyse Archeologie.	

INHOUDSOPGAVE	
1	Situering binnen het archeologietraject 2
2	Inhoud en opbouw van het document 3
3	Bijlagen..... 3

1 Situering binnen het archeologietraject

HUIDIG ONDERZOEK	een archeologienota in een regulier traject, bestaande uit een bureaustudie
ADVIES	Geen verder onderzoek

Het huidige onderzoek situeert zich binnen het archeologisch traject als volgt:

Regulier traject	Archeologienota	Bureauonderzoek	<<

2 Inhoud en opbouw van het document

Het voorliggende document bevat volgende onderdelen:

DEEL 1	Administratieve fiche	+
DEEL 2	Beschrijving van het onderzoeksgebied	+
DEEL 3	Onderzoeksopdracht: bureaustudie	+
DEEL 4	Onderzoeksopdracht: landschappelijke boringen	
DEEL 5	Onderzoeksopdracht: prospectie met ingreep in de bodem	
DEEL 6	Assessment van landschappelijke data	+
DEEL 7	Assessment van aardkundige data	+
DEEL 8	Assessment van historische data	+
DEEL 9	Assessment van archeologische data	+
DEEL 10	Synthese en waardering	+
DEEL 11	Omschrijving van de maatregelen	

3 Bijlagen

Het voorliggende document is voorzien van volgende bijlagen:

BIJLAGE 1	Inventaris (plannen)
BIJLAGE 2	Foto's van het plaatsbezoek
BIJLAGE 3	Boorrapporten extern (DOV, ...)
BIJLAGE 4	Geplande toestand van het onderzoeksgebied: plannen, sneden, ruimtelijke visie, ...

ONDERZOEK:
Gent, Zuidstationstraat 31-33

ONDERDEEL	1
Administratieve fiche/~~Privacyfiche~~	
©Niets uit deze uitgave mag worden veeelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Hembyse Archeologie.	

INHOUDSOPGAVE

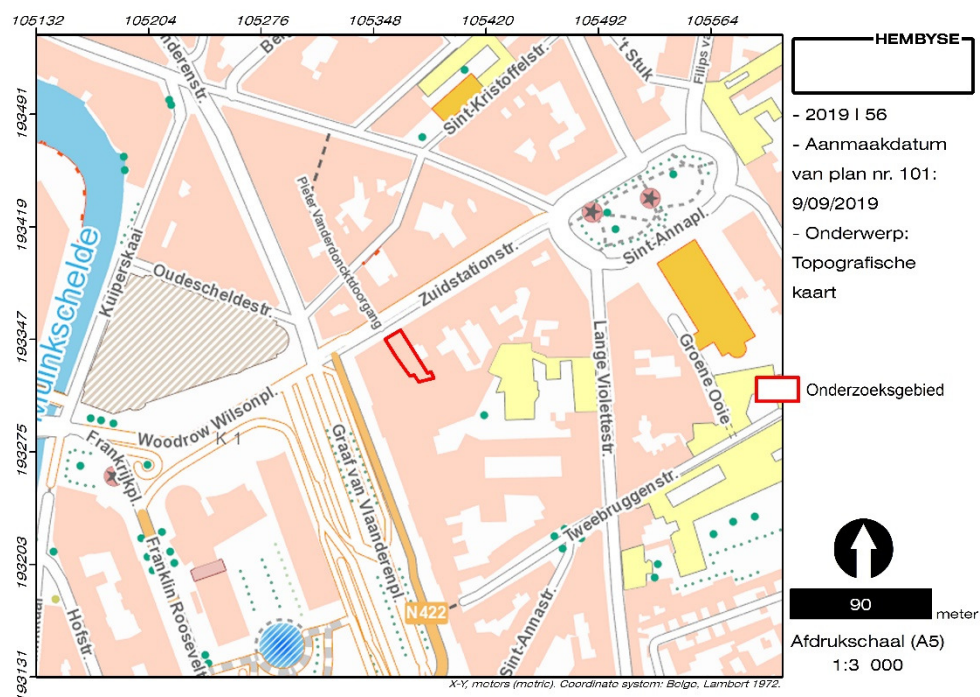
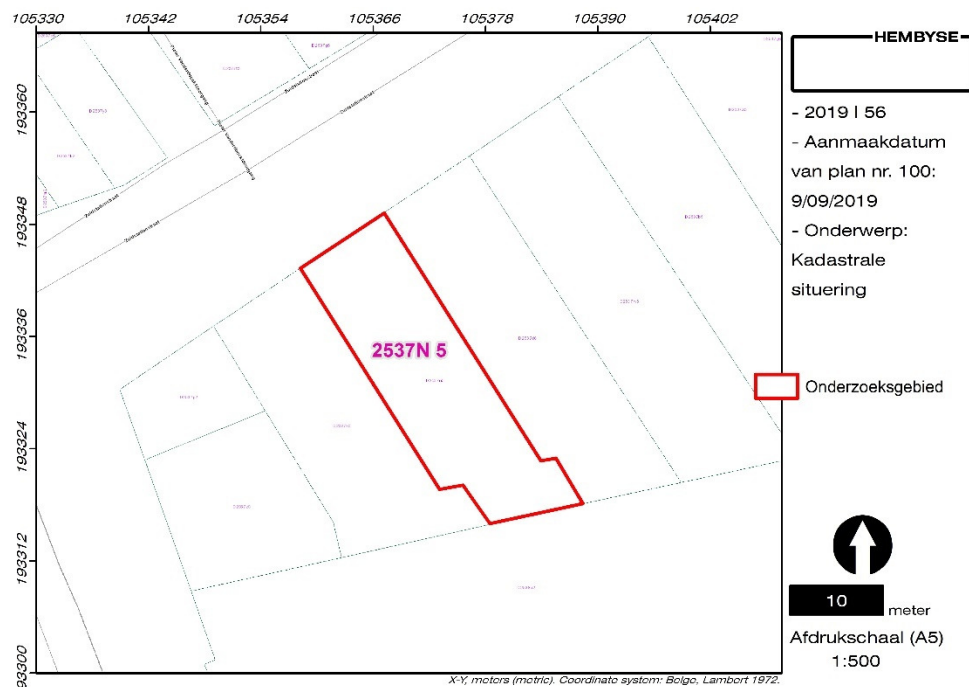
1	Situering van het onderzoek	2
2	Projectcodes	4
3	Betrokken actoren.....	4
4	Bewaring van de data	5

Figuur 1. Situering van het onderzoeksgebied ten opzichte van de kadasterkaart en de topografische kaart.	3

Figuur 2. Situering van het onderzoeksgebied ten opzichte van de erkende Onroerenderfgoeddepots en de IOED's.....	6

1 Situering van het onderzoek

Gewest	Vlaams Gewest	
Gemeente	Gent	
Deelgemeente	nvt	
Straat en straatnummer	Zuidstationstraat 31/33	
Kadastrale situering	Afdeling	4
	Sectie	D
	Percelen	2537N ⁵
Lambert 72-coördinaten	N	X: 105365,207 x Y: 193352,646 m
	Z	X: 105376,716 x Y: 193319,440 m
Oppervlakte	384,311 m ²	0,38 ha
Oppervlakte bodemingreep	384,311 m ²	0,38 ha
Datum van toekenning van de opdracht	22 augustus 2019	
Wettelijk kader	Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013.	
	Onroerenderfgoedbesluit van 16 mei 2014.	
Opgemaakt volgens CGP	Versie 4.0	
Duur van het onderzoek	7 werkdagen	
Kostprijs van het onderzoek (privacyfiche)	[REDACTED]	

Figuur 1. Situering van het onderzoeksgebied ten opzichte van de kadasterkaart en de topografische kaart.

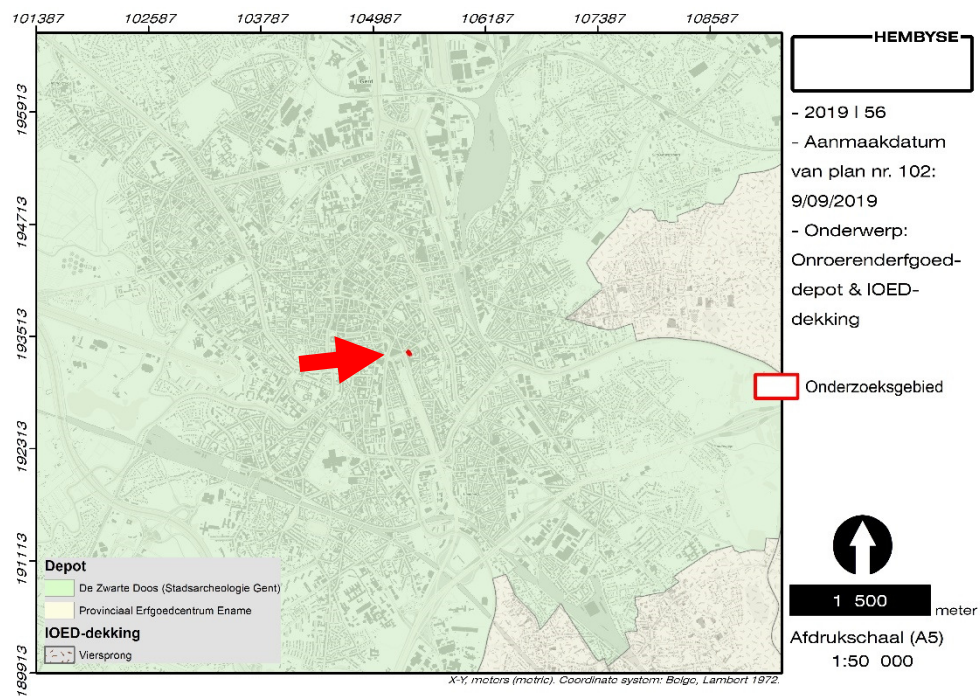
2 Projectcodes

Bureaustudie	2019 I 56
Landschappelijke boringen	n.v.t.
Verkennde boringen	n.v.t.
Waarderende boringen	n.v.t.
Prospectie met ingreep in de bodem	n.v.t.
Opgraving	n.v.t.
Interne projectsigle Hembyse bvba	GEN-ZUI

3 Betrokken actoren

Erkend archeoloog (rechtspersoon)	Hembyse bvba (OE/ER/Archeoloog/2017/00193)	
Erkend archeoloog (natuurlijk persoon)	Bart De Smaele (OE/ERK/Archeoloog/2015/00070)	
	Hadewijch Pieters (OE/ERK/Archeoloog/2017/00168)	
Geraadpleegde (regio)specialisten	Gunter Stoops (Stadsarcheologie Gent)	
Initiatiefnemer (privacyfiche)		
	Privaatrechtelijk	Publiekrechtelijk
Omgevingsvergunning:	Stedenbouwkundige handelingen	Verkaveling van gronden

Plaats en jaar van uitgave	Gent, 2019
Wettelijk depot	ISSN 2566-2732
Onderzoeksrapport Hembyse Archeologie, volgnummer:	46
Bibliografische referenties	De Smaele B. & Pieters H., 2019. <i>Archeologienota voor het onderzoeksgebied aan de Zuidstationstraat 31-33 te Gent</i> , Onderzoeksrapport Hembyse Archeologie 46, Gent.
Bewaring van archief en ruwe data	Hembyse bvba Kastanjestraat 26, 9000 Gent
Zakelijkrechthouder van het archeologisch ensemble (privacyfiche)	
Bewaring archeologisch ensemble	Hembyse BVBA (tijdelijk depot)
Gebruiker van het archeologisch ensemble	Hembyse BVBA
Bevoegde Onroerendergoedgemeente/IOED	Geen van toepassing
Bevoegd Onroerend Erfgoeddepot (definitieve bewaarplaats van het archeologisch ensemble)	De Zwarte Doos Dulle-Grietlaan 12 9050 Gent

Figuur 2. Situering van het onderzoeksgebied ten opzichte van de erkende Onroerenderfgoeddepots en de IOED's.

ONDERZOEK:

Gent, Zuidstationstraat 31-33

ONDERDEEL

2

Beschrijving van het onderzoeksgebied

©Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Hembyse Archeologie.

INHOUDSOPGAVE

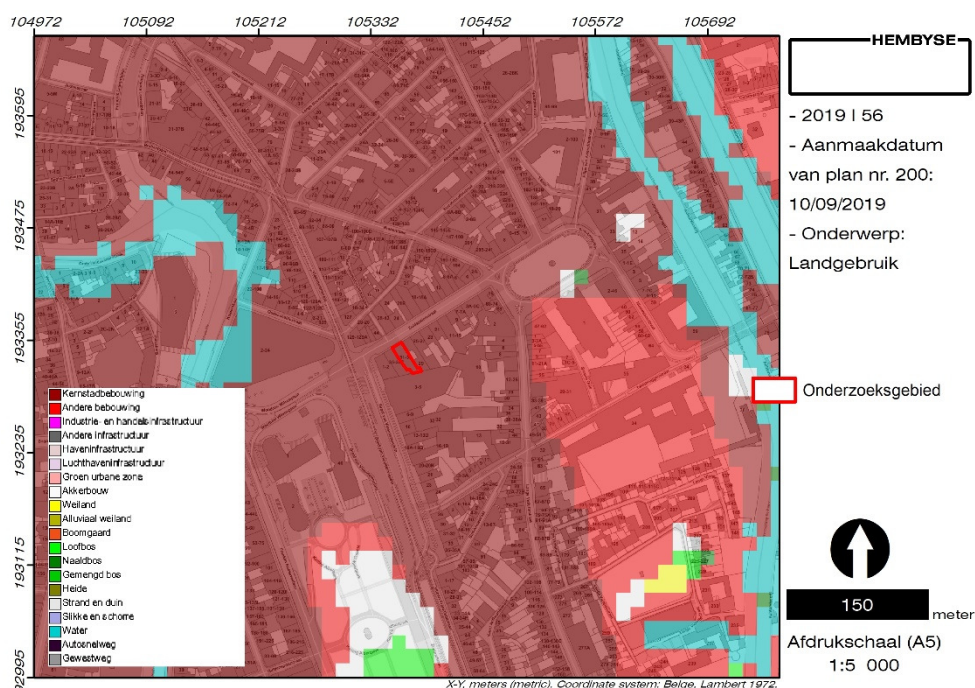
1	Beschrijvend gedeelte.....	2
1.1	Bestaande toestand	2
1.1.1	Gekarteerd landgebruik.....	2
1.1.2	Gekarteerde bodembedekking	3
1.1.3	Plaatsbezoek	4
1.2	Geplande toestand: ruimtelijke ordening.....	9
1.2.1	Gewestplan.....	9
1.2.2	RUP/PRUP/BPA ?	9
1.3	Beschrijving geplande werken	10
1.4	Impact op het archeologietraject	11
2	Tussentijds besluit.....	12
3	Bibliografie voor deel 2.....	13
4	Lijst van figuren, gebruikt in deel 2.....	14

1 Beschrijvend gedeelte

1.1 Bestaande toestand

1.1.1 Gekarteerd landgebruik

De huidige fysieke situatie van het onderzoeksgebied dient te worden onderzocht om het archeologietraject correct te bepalen. Met andere woorden: welke impact heeft het huidige bodemgebruik op het archeologietraject? Het onderzoeksgebied bevindt zich binnen de huidige stadskern van de stad Gent, deze situatie kan worden afgelezen uit het gekarteerde landgebruik.

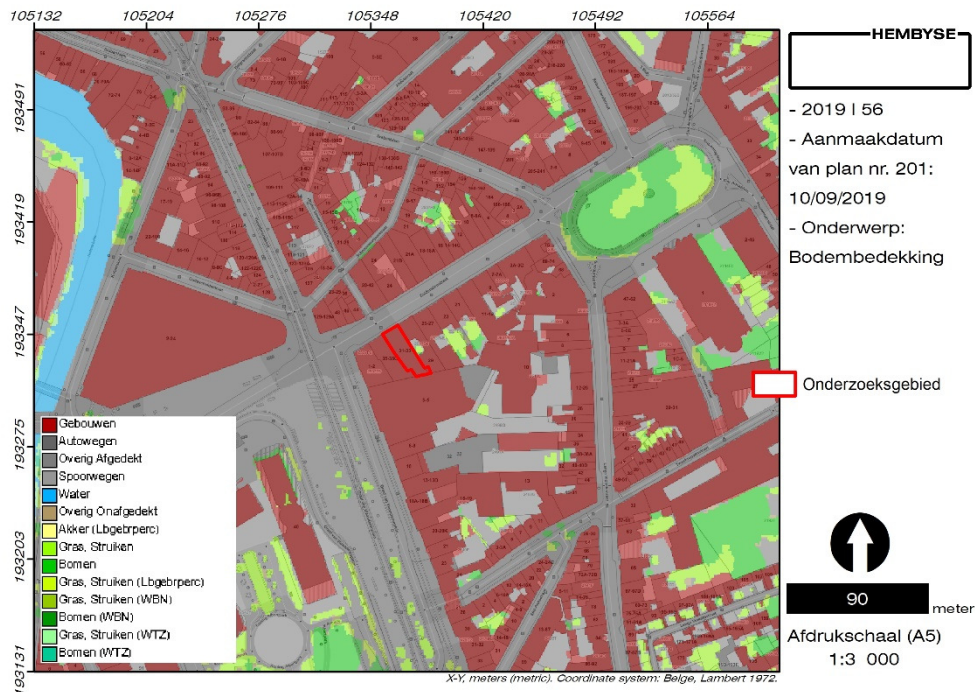
2

Figuur 1. Situering van het onderzoeksgebied ten opzichte van het bodemgebruiksbestand/landgebruik van de regio.

Het onderzoeksgebied staat dan ook volledig ingekleurd als “kernstadbebouwing”, wat aannemelijk is gezien de ligging binnen de stad. Het onderzoeksgebied zit geprangd tussen verschillende waterlopen waarvan de impact verderop besproken wordt. Dit landgebruik komt ten dele terug op de bodembedekkingskaart voor Vlaanderen.

1.1.2 Gekarteerde bodembedekking

Op de bodembedekkingskaart is de 21^e-eeuwse situatie grafisch weergegeven, weliswaar op een meer gedetailleerde en bijgevolg meer accurate manier.

Figuur 2. Situering van het onderzoeksgebied ten opzichte van het bodembedekkingsbestand.

Het onderzoeksgebied staat volledig gekarteerd als “Gebouwen”. Dit komt volledig overeen met de situatie zoals deze tijdens het plaatsbezoek op 16 augustus 2019 werd vastgesteld. Alle foto’s kunnen in de bijlage van dit dossier worden teruggevonden.

De gebouwen binnen het onderzoeksgebied staan op heden leeg, maar waren tot voor kort ingenomen als kraakpand, wat zijn sporen duidelijk heeft nagelaten. Voorafgaand aan de leegstand was in het pand een schoonheidsinstituut/zonbank gevestigd, daarvoor een restaurant en er was ooit ook een bankfiliaal gevestigd¹. De aanwezigheid van deze verschillende zaken heeft een belangrijke impact gehad op de historie van het gebouw. De evolutie van dit gebouwencomplex komt verder in de archeologienota aan bod in het overzicht van het historisch kaartenmateriaal en de luchtfoto’s (deel 8 van de archeologienota).

¹Mondelinge mededeling van de voormalige eigenaars van het pand.

1.1.3 Plaatsbezoek

Op 16 augustus 2019 werd een plaatsbezoek op de site uitgevoerd, met als doel een controle van de gekarteerde structuren binnen het onderzoeksgebied en het bepalen van de grootte van de aanwezige kelders.

Het herenhuis aan de straatzijde bestond uit een kleine inkomhal die leidt naar een open ruimte waarin de eigenlijke handelsruimte te bereiken is via een kleine met zuilen geflankeerde trap.

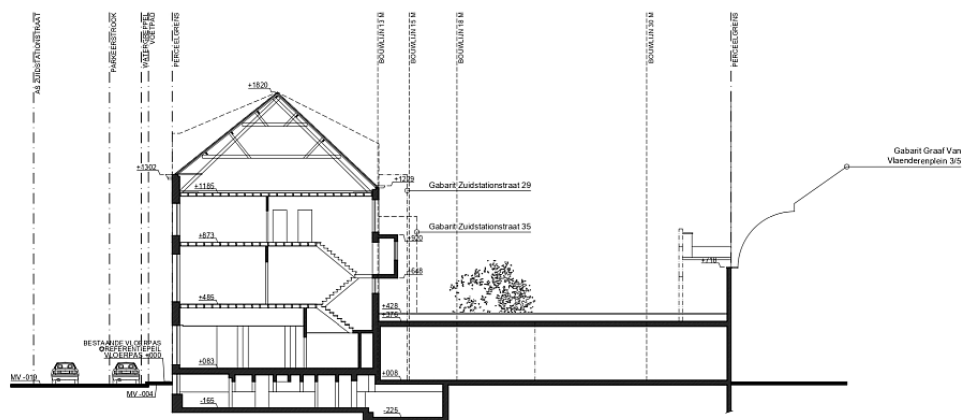
Figuur 3. Zicht op de voormalige handelsruimte (@Hembyse).

De achterliggende gedeeltes bestaan uit een wirwar van bijgebouwde ruimtes zoals een keuken- en een bergruimte en sanitaire voorzieningen. Deze achterliggende ruimtes zijn duidelijk opgebouwd met een vrij recente snelbouwsteen. De dakconstructie bestaat uit verschillende lichtkoepels en afzuigsystemen.

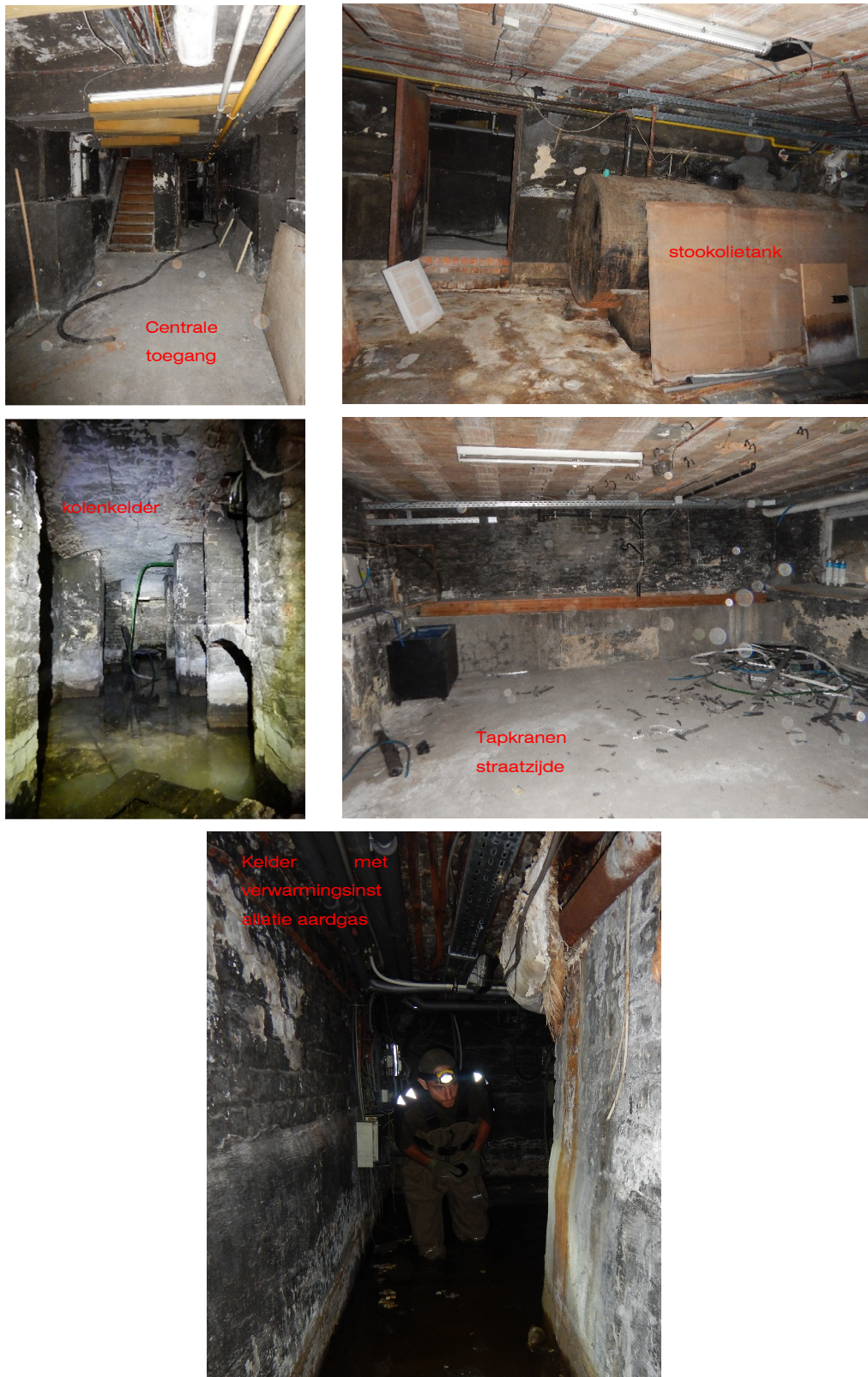

Figuur 4. Zicht op de achterliggende ruimtes en de dakconstructie (@Hembyse).

Het oorspronkelijke 19^e-eeuwse herenhuis is onderkelderd: er is sprake van verschillende kelderruimtes waarin onder andere een stookketel, een eenheid om de druk van de tapinstallatie te regelen, enzovoort.

Deze bevonden zich in de grotere kelderruimtes aan de westelijke zijde van het onderzoeksgebied. Via een centraal gelegen gang waren ook de oostelijk gelegen kelders toegankelijk. Deze waren iets smaller en waren onderverdeeld in verschillende nissen, het gaat om een kolenkelder.

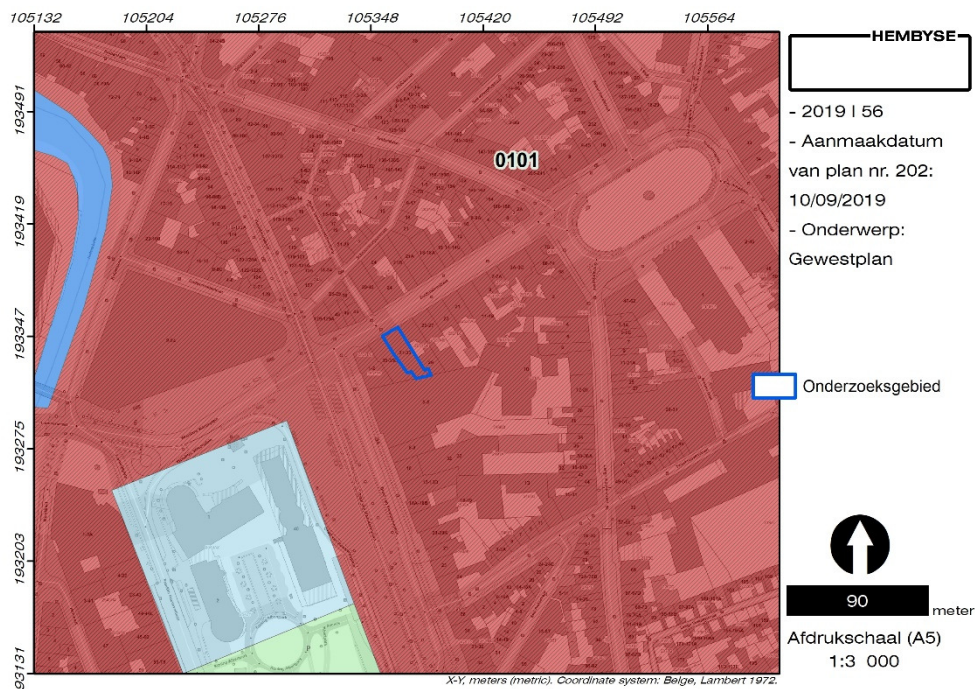
Figuur 6. Zicht op de kelderruimtes (©Hembyse).

Een deel van de kelders stond onder water, waardoor het in eerste instantie niet mogelijk was om de meest zuidelijk gelegen kelder volledig op te meten. Er bestond dus het vermoeden dat de kelderruimte groter was dan op de aangeleverde plannen werd meegegeven. Tijdens het plaatsbezoek werd de zuidelijke kelder alsnog opgemeten en op basis hiervan kon vastgesteld worden dat de opmeting van de kelder wel degelijk overeen kwam met de werkelijke situatie. De kelders bevinden zich op een diepte van 2,50 tot 2,80 meter onder het vloerniveau van de handelsruimte.

1.2 Geplande toestand: ruimtelijke ordening

1.2.1 Gewestplan

De stad Gent valt binnen het gewestplan 'het Gentse en Kanaalzone', dat dateert uit 1977. Het onderzoeksgebied bevindt zich volgens dat gewestplan in een woongebied met cultureel, historische en/of esthetische waarde (code 0101).

Figuur 7. Situering van het onderzoeksgebied ten opzichte van het gewestplan.

Het Gewestplan is een verouderd planningsinstrument dat van kracht is op die plekken waar het niet vervangen werd door een nieuwer plan. De meest recente gewestplannen dateren van het jaar 2000.

1.2.2 RUP/PRUP/BPA ?

Hierna zijn de bestemmingen van het gewestplan op vele plaatsen gewijzigd door de opmaak van "ruimtelijke uitvoeringsplannen" (RUP), maar dat geldt niet voor het huidige onderzoeksgebied. Voor Gent werd eind 2005 wel een dergelijk RUP opgesteld, met name de "Afbakening van het grootstedelijk gebied Gent", maar dit behelsde geen bestemmingswijziging voor het hier besproken projectgebied. Bijgevolg blijft het projectgebied in hoofdzaak bestemd voor wonen, waarbij zowel wooneenheden, horeca en kantoorruimtes gevestigd kunnen worden.

Binnen het kader van deze bestemming wenst de initiatiefnemer het huidige handelspand te verbouwen naar een meergezinswoning met kantoor. Hiervoor is een omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen vereist.

1.3 Beschrijving geplande werken

Voor de geplande werkzaamheden is een omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen vereist. Het onderzoeksgebied bevindt zich **binnen een vastgestelde archeologische zone**; de perceelsoppervlakte bedraagt meer dan 1000m². Het betreft een privaatrechtelijke aanvrager, het onderzoeksgebied heeft een totale **oppervlakte van circa 384,31 m²**. Er wordt verwezen naar de grondplannen in de bijlage.

Figuur 8. Inplantingsplan gelijkvloers.

Het bestaande herenhuis aan de Zuidstationstraat wordt gedeeltelijk behouden, de geval maakt deel uit van een beschermd stadzicht, waardoor deze in de oorspronkelijke staat wordt hersteld. Een deel van de kelder aan de straatzijde blijft bewaard, de overige kelders maken plaats voor nieuwe kelderniveaus en een liftkoker. De overige (bovengrondse) delen van het gebouw zijn uitgeleefd en worden grotendeels afgebroken, voorbij de bouwlijn van 13 meter vanaf de straatzijde wordt de volledige bijbouw afgebroken.

De nieuwe toestand omvat een nieuwbouw, met op kelderniveau een uitbreiding van de ruimte met een fietsenstalling (21,54m² nieuw kelderniveau) ten noorden van de zuidelijke kelder. Op het achterplan worden nutsleidingen (voor de afvoer van zowel regenwater als afvalwater) en enkele putten (septische put, regenwaterput) voorzien. Aangezien de nieuwe trappenhal toegang moet bieden tot de fietsenstalling zal deze één meter dieper reiken dan het huidige vloerniveau van de toegang tot de kelder.

Op het achterplan wordt enkel het noordelijke deel bebouwd met bovengrondse structuren, terwijl het zuidelijke deel wordt ingericht als groenzone.

De bodemingrepen binnen het onderzoeksgebied bevinden zich dus binnen de zone van de afbraak en omvatten samen bijna de volledige oppervlakte van het onderzoeksgebied. Hierdoor wordt uitgegaan van een integrale verstoring van het onderzoeksgebied.

Deze geplande werken maken de opmaak van een archeologienota, die deel uitmaakt van de omgevingsvergunning, noodzakelijk. Voor meer details en sneden van de geplande toestand wordt naar de **bijlage van dit dossier** verwezen.

1.4 Impact op het archeologietraject

Het reguliere archeologietraject bestaat uit 1. een vooronderzoek zonder ingreep in de bodem en indien noodzakelijk 2. een vooronderzoek met ingreep in de bodem.

1. Een vooronderzoek zonder ingreep in de bodem bestaat uit een bureauonderzoek (zie Deel 3) en indien noodzakelijk niet-intrusief vooronderzoek op terrein (terreininspectie, controleboringen, ...).
2. Een vooronderzoek met ingreep in de bodem bestaat uit één of meerdere intrusieve vooronderzoeken.

Gezien de huidige staat van het terrein is enkel een vooronderzoek zonder ingreep in de bodem mogelijk, met andere woorden er is enkel bureauonderzoek mogelijk. Alle andere vooronderzoeken, zij het niet-intrusief, zij het intrusief, kunnen enkel gebeuren na het verwijderen van de bestaande gebouwen. Het verwijderen van de bestaande gebouwen is verbonden aan de omgevingsvergunning.

Indien uit de bureaustudie blijkt dat één of meerdere vooronderzoeken noodzakelijk zouden zijn voor een inschatting en een waardering van het archeologisch kennispotentieel, dan dient dit te gebeuren na het afleveren van de omgevingsvergunning. Het archeologietraject is daardoor beïnvloed: alle overige vooronderzoeken dienen te worden uitgesteld, i.e. het archeologietraject is een zogenaamd uitgesteld traject.

2 Tussentijds besluit

Op basis van de data van de bestaande toestand blijkt dat het onderzoeksgebied volledig is bebouwd met een voormalige handelsruimte en achterliggende nieuwbouw om ruimte te creëren voor de vele verschillende zaken die in het pand gehuisvest zijn geweest. Het oorspronkelijke herenhuis is sterk onderhevig geweest aan ingrepen in het kader van deze uiteenlopende bedrijvigheid. De bebouwing bestaat uit een 19e en 20e -eeuws herenhuis, dat volledig onderkelderd is. De achterbouw in één bouwlaag bestaat uit een nieuwbouw uit de 2e helft van de 20e eeuw.

Het grootste deel van het onderzoeksgebied wordt in de geplande werken verstoord, in eerste instantie bij de volledige afbraak van de achterbouw en de afbraak van het grootste deel van het herenhuis aan de straatzijde, met uitzondering van de gevel, die deel uitmaakt van een beschermd stadszicht.

De nieuwe toestand is een complex van nieuwe woningen ter hoogte van het bestaande herenhuis, voorzien van een volledig nieuwe trappenhal en een lift met liftkoker, alsook kelders voor fietsenstalling, enzovoort. Op de plaats van de huidige achterbouw wordt een gedeelte woonruimte voorzien, met een tuintje waarin de septische putten worden voorzien.

Op basis van de huidige toestand en de huidige bodembedekking bestaat het archeologietraject voorafgaand aan het bekomen van een omgevingsvergunning uit een bureaustudie.

3 Bibliografie voor deel 2

Naslagwerken

Antrop M., 2002. *Traditionele landschappen van het Vlaamse Gewest, Versie 6.1*, opgemaakt door de Vakgroep Geografie van de UGent.

Vandeputte O., 1995. *Gids voor Vlaanderen. Toeristische en culturele gids van de Vlaamse gemeenten*, Uitgeverij Lannoo, Tielt.

Online bronnen:

<http://www.geopunt.be/>

http://ccff02.minfin.fgov.be/cadgisweb/?local=nl_BE

<https://geoplannen.ruimteinfo.be/>

4 Lijst van figuren, gebruikt in deel 2

Figuur 1. Situering van het onderzoeksgebied ten opzichte van het bodemgebruiksbestand/landgebruik van de regio.	2
Figuur 2. Situering van het onderzoeksgebied ten opzichte van het bodembedekkingsbestand.	3
Figuur 3. Zicht op de voormalige handelsruimte (©Hembyse).	4
Figuur 4. Zicht op de achterliggende ruimtes en de dakconstructie (©Hembyse)...	5
Figuur 6. Grondplan en snede van de kelders.	6
Figuur 5. Zicht op de kelderruimtes (©Hembyse).	7
Figuur 6. Situering van het onderzoeksgebied ten opzichte van het gewestplan....	9
Figuur 7. Inplantingsplan gelijkvloers.	10

ONDERZOEK:
Gent, Zuidstationstraat 31-33

ONDERDEEL	3
Onderzoeksopdracht: bureaustudie	
<i>©Niets uit deze uitgave mag worden veeelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Hembyse Archeologie.</i>	

INHOUDSOPGAVE

1	Onderzoeksopdracht.....	2
1.1	Onderzoeksdoel.....	2
1.2	Methodiek.....	2
1.3	Personele inzet	3
1.4	Afwijkingen op de CGP	3
1.5	Randvoorwaarden.....	3
2	Tussentijds besluit.....	4
3	Bibliografie voor deel 3.....	5
4	Lijst van figuren, gebruikt in deel 3.....	5

1 Onderzoeksopdracht

1.1 Onderzoeksdoel

De huidige onderzoeksopdracht bestaat uit een bureaustudie om te bepalen wat het archeologisch kennispotentieel van de site is, hoe dit eventueel moet worden vastgesteld en wat de te nemen maatregelen zijn, zonder de mogelijk aanwezige archeologische resten wezenlijk aan te tasten.

Concreet wordt getracht vast te stellen of een archeologische site binnen het onderzoeksgebied aanwezig is en wat de karakteristieken en de bewaringstoestand hiervan zijn. Tevens wordt de impact van de toekomstige werken op de ondergrond en het eventueel archeologische erfgoed vastgesteld.

De resultaten van dit onderzoek laten dan toe een gemotiveerd advies te formuleren met betrekking tot de vervolgstategie en de methodiek hiervan. De bureaustudie kan worden gedistilleerd tot onderstaande basisonderzoeksvragen:

- *Welke aanwijzingen bieden de bestaande landschappelijke en geologische bronnen aangaande de bewaringstoestand van eventueel aanwezig archeologisch erfgoed?*
- *Welke aanwijzingen bieden de bestaande historische en archeologische bronnen over het aanwezige archeologisch erfgoed?*
- *Wat is de impact van de geplande werken op het eventueel aanwezige archeologisch erfgoed?*
- *Is verder (uitgesteld) vooronderzoek of onderzoek noodzakelijk? Zo ja, welke is de te volgen strategie?*

2

1.2 Methodiek

Om de huidige onderzoeksopdracht te volbrengen en een correcte inschatting te maken van het eventueel aanwezige archeologisch erfgoed en kennispotentieel binnen het onderzoeksgebied, worden bestaande en publiek beschikbare bronnen geselecteerd, geraadpleegd en geïnterpreteerd. Dit leidt tot de voorwaardelijkheidsverklaring dat het onderzoek niet exhaustief is en een specifiek doel voor ogen houdt. Daarvoor worden zowel historisch kaart- en fotomateriaal, als archeologische en geologische bronnen geselecteerd, geraadpleegd en geïnterpreteerd. Alle grondplannen zijn opgemaakt en verwerkt in het cartografisch projectiesysteem Lambert 1972, de basis voor de Belgische topografische kaarten sinds 1972 (tevens conform de CGP).

Aangezien de opmaak van de archeologienota kadert in het Onroerenderfgoeddecreet, is de bureaustudie voor de archeologienota met uitgesteld traject opgemaakt conform de vigerende “*Code Van Goede Praktijk voor de uitvoering van en rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren*”.

1.3 Personele inzet

Het bureauonderzoek werd uitgevoerd door erkende archeologen van Hembyse Archeologie, namelijk:

- Hadewijch Pieters (erkend archeoloog, assistent-aardkundige)
- Bart De Smaele (erkend archeoloog, assistent-aardkundige)

Alle geloofsbrieven zijn aantoonbaar via CV.

1.4 Afwijkingen op de CGP

Alle afwijkingen ten opzichte van de Code van Goede Praktijk, de geldende wettelijke basis voor het uitvoeren van archeologisch onderzoek in Vlaanderen, moeten worden gemeld en gemotiveerd.

In het Verslag van Resultaten zijn er geen afwijkingen ten opzichte van de vigerende Code van Goede Praktijk. In het Programma van Maatregelen voor dit onderzoeksgebied (cf. Deel 10, Synthese en waardering) worden geen afwijkingen ten opzichte van de vigerende Code van Goede Praktijk voorzien.

1.5 Randvoorwaarden

Er zijn geen specifieke randvoorwaarden van toepassing.

Zolang er geen uitsluitel gegeven kan worden aangaande de aan- of afwezigheid van archeologische sporen binnen het onderzoeksgebied, dient het volledige onderzoeksgebied als een archeologische site beschouwd te worden. Concreet betekent dit dat er tot de bekrachtiging van de archeologienota of nota geen bodemingrepen mogen plaatsvinden teneinde het eventueel aanwezige archeologisch bodemarchief niet te vernietigen.

2 Tussentijds besluit

Het archeologisch onderzoek aan de Zuidstationstraat 31-33 te Gent bestaat noodzakelijkerwijs enkel uit een bureauonderzoek. Alle andere onderzoeken worden gehinderd door de huidige fysieke staat van het terrein en kunnen indien noodzakelijk enkel in een uitgesteld traject worden uitgevoerd.

Het huidige (bureau)onderzoek wordt uitgevoerd door gekwalificeerd personeel en conform de vigerende Code van Goede Praktijk.

3 Bibliografie voor deel 3

Naslagwerken

Code Van Goede Praktijk voor de uitvoering van en rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren, versie 4.0.

4 Lijst van figuren, gebruikt in deel 3

Geen gegevens voor lijst met afbeeldingen gevonden.

ONDERZOEK:

Gent, Zuidstationstraat 31-33

ONDERDEEL

6

Assessment van landschappelijke data

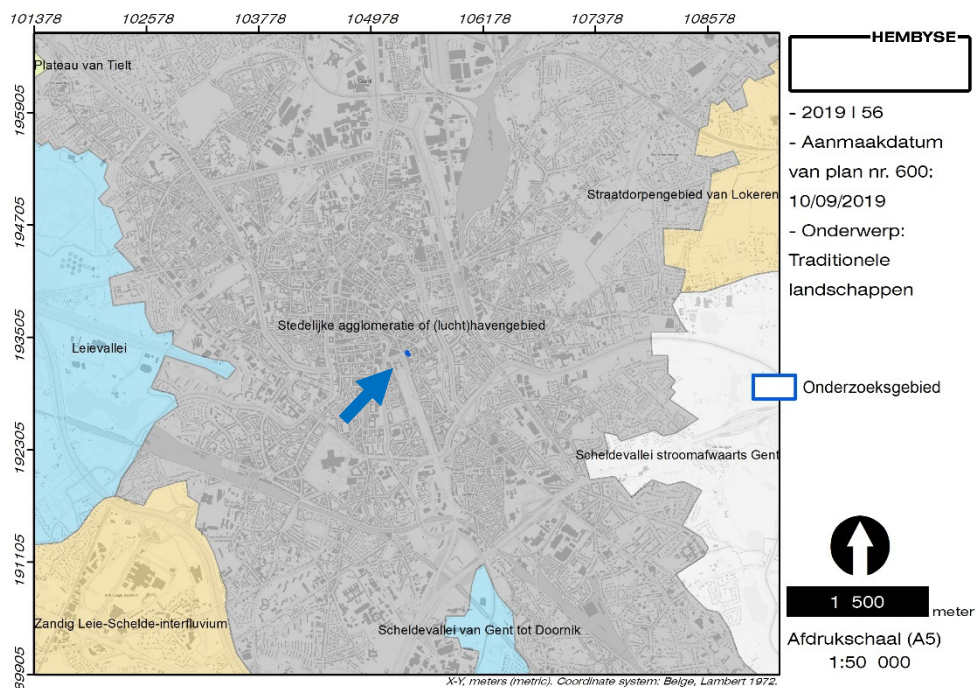
INHOUDSOPGAVE

1	Landschappelijke ligging van het onderzoeksgebied	2
1.1	Traditionele landschappenkaart	2
1.2	Fysisch-geografische gegevens	3
1.2.1	Hydrografie	3
1.2.2	Topografie.....	8
1.2.3	Erosiegevoeligheid	12
2	Tussentijds besluit.....	15
3	Bibliografie voor deel 6.....	16
4	Lijst van figuren, gebruikt in deel 6.....	17

1 Landschappelijke ligging van het onderzoeksgebied

1.1 Traditionele landschappenkaart

Het onderzoeksgebied bevindt zich in het snel veranderende Gent, een stad met doorwrocht verleden en een meanderend heden. Het onderzoeksgebied maakt deel uit van een stedelijk weefsel dat met zijn herkenbare skyline een landschap op zich heeft gevormd. Gent heeft zich aldus in een traditioneel landschap genesteld, omgeven door reeds bestaande regionale traditionele landschappen. Die grotere regionale landschapsgeheelen zijn in de traditionele landschappenkaart¹ vervat.

2

Figuur 1. Situering van het onderzoeksgebied op de traditionele landschappenkaart.

Het onderzoeksgebied is gekarteerd als een stedelijke agglomeratie en (lucht)havengebied, wat er op wijst dat het onderzoeksgebied niet binnen een waar landschap, maar binnen een stedelijk weefsel en stadszicht is vervat. De stad en het traditionele landschap zijn het resultaat van een hydrografische en geologische situatie, waarop de mens doorheen het verleden een onweerlegbare impact heeft gehad. In de volgende hoofdstukken zal worden onderzocht in welke geologische en bodemkundige situatie het onderzoeksgebied zich bevindt en welke sporen de mens hierin heeft achtergelaten.

¹ Antrop M., 2002. *Traditionele landschappen van het Vlaamse Gewest, Versie 6.1, opgemaakt door de Vakgroep Geografie van de UGent.*

1.2 Fysisch-geografische gegevens

1.2.1 Hydrografie

De ontwikkeling van het onderzoeksgebied hangt nauw samen met de hydrografische situering ervan. De stad is immers ontstaan rondom de samenvloeiing van de Leie en de Schelde (zie Deel 8: Assessment van de historische data). Het betreft twee typische vlaktestromen met een klein verval en een breed inundatiegebied.² De exacte locatie van de historische samenvloeiingen is echter onbekend. Oorspronkelijk hebben beide rivieren immers een groot aantal meanders en stromen ze samen in een laagte die zich uitstrekt van de Zandberg en de Blandijnberg in het westen, tot aan de Sint-Amandsberg in het oosten. In deze laagte, die geldt als een overstromingsgebied en gevormd werd als winterbed van de Schelde, kunnen de rivieren bijgevolg op meerdere plaatsen samenvloeien, afhankelijk van het geologisch tijdperk en het waterpeil.

Figuur 2. Luchtfoto van een samenvloeiing van twee rivieren, nauwelijks beïnvloed door de mens.

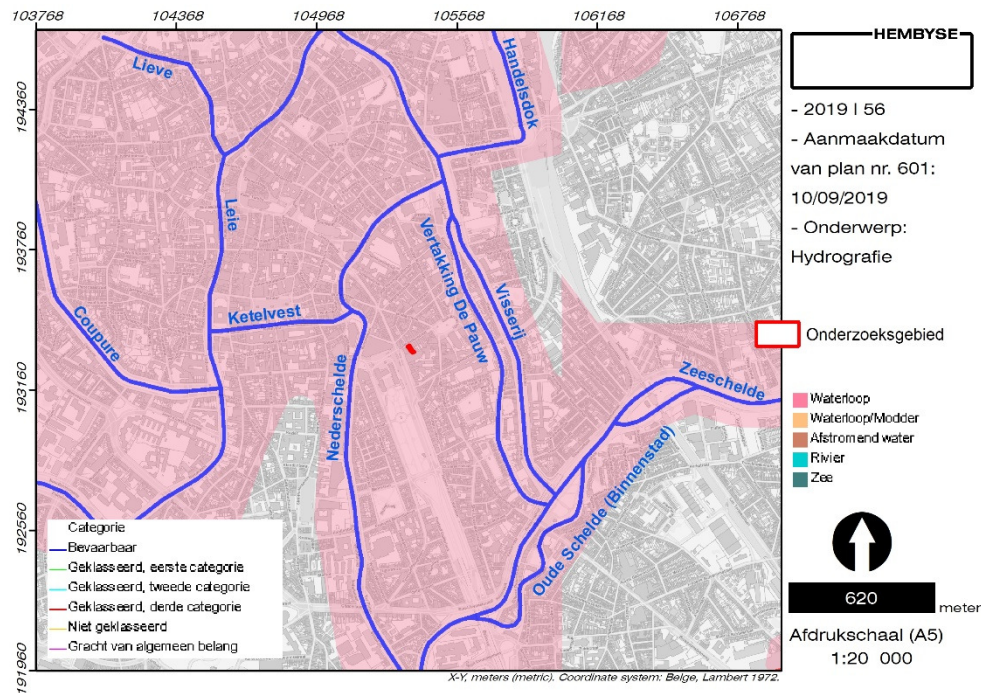
Naarmate de stad groeit, probeert de mens de natuur naar zijn hand te zetten. Hiervoor zijn twee redenen aan te geven: enerzijds het feit dat de stad herhaaldelijk te maken had met overstromingen (cf. infra); anderzijds omdat de stad Gent steeds bekommerd is geweest om een zo gemakkelijk mogelijke rechtstreekse verbinding met de Noordzee te verzekeren. Een oplossing voor de vele overstromingen bestond erin de bestaande rivieren in hun definitieve bedding te leiden. Aldus kregen de Leie, de Bovenschelde, de Nederschelde of “Reep” en de Zeeschelde

² Charles L. & Laleman M.C., 2006, *Het Gent boek*, Waanders Uitgevers, Zwolle.

een nieuwe loop. Een verbinding met de Noordzee diende verschillende malen opnieuw tot stand gebracht te worden door het graven van nieuwe kanalen, die vaak bestaande rivier(arm)en met elkaar verbinden of waarbij de bestaande rivierbeddingen worden rechtgetrokken. De eerste bekende kunstmatige verbinding is deze van de Lieve die reeds in 1269 voltooid werd. Aldus werd een verbinding met het Zwin tot stand gebracht. Echter, ten gevolge van de verzanding van het Zwin geraakt ook de Lieve in onbruik. In de 15^e eeuw volgde de Sassevaart (richting Westerschelde); in de 17^e eeuw het kanaal van Gent naar Brugge (en vervolgens naar Oostende); gevolgd door de Coupure in de 18^e eeuw. Op het einde van de 18^e eeuw werd tot slot het kanaal Gent-Terneuzen aangelegd waardoor de stad Gent eindelijk beschikte over een volwaardige uitweg naar de zee.³

---

³ Agentschap Onroerend Erfgoed 2019: *Historische stadskern van Gent* [online], <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/140021> (geraadpleegd op 10 september 2019).

Figuur 3. Situering van het onderzoeksgebied ten opzichte van de Vlaamse Hydrografische Atlas en de van nature overstroombare gebieden. Onder: overstromingen te Gent, een gevolg van de hydrografische situatie.

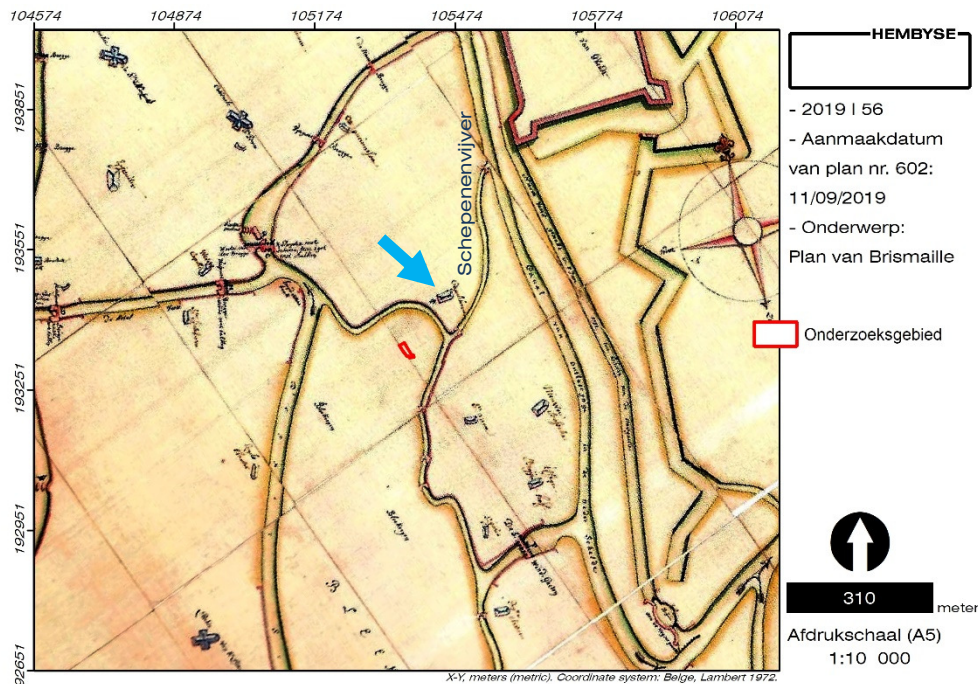
Als gevolg van deze hydrografische situatie hoeft het dan ook niet te verwonderen dat bijna de volledige stad Gent gekarteerd staat als een van nature overstroombaar gebied. Het projectgebied zelf bevindt zich tevens in een gekarteerd van nature overstroombaar gebied, gevormd door het zogenaamde “bekken van de Gentse kanalen”. Het onderzoeksgebied kan dus beschouwd worden als een gebied dat sinds het begin van het Holoceen een zeer nat gebied is, waarin de mens een aanzienlijke impact heeft moeten uitoefenen om het naar een economisch en cultureel rendabel gebied om te vormen.

Vast staat dat menigvuldige overstromingen de stad steeds opnieuw geteisterd hebben. Bovendien hadden de Gentenaars tijdens de Middeleeuwen nog meer met dit probleem af te rekenen, aangezien het maaiveld toen lager lag dan thans het geval is en het waterpeil van de rivieren sterk onderhevig was aan de getijden.⁴

Gelet op de vele ingrepen van de mens om een houvast te krijgen op de grote hoeveelheid aanwezige waterlopen, is de natuurlijke hydrografische situatie drastisch veranderd: de watertoets (opname 2017) toont nog nauwelijks overstromingsgevoelige gebieden binnen de stad Gent. Het overvloedige water wordt immers afgevoerd naar het overstromingsgebied van de Leie ten westen van de stad (onder andere het Stedelijk Natuurreservaat Bourgoyen-Ossemeersen). Ook het opnieuw openleggen van een aantal gedempte waterlopen, draagt natuurlijk bij tot een goede drainage van de verstedelijkte gebieden (zoals het project “Heropening Nederschelde”⁵ dat in november 2018 afgerond werd). Deze waterbeheersingswerken zijn van die aard dat het reconstrueren van de vroegere hydrografie een moeilijke, nog niet afgewerkte aangelegenheid blijft die voortdurend onderhevig is aan nieuwe inzichten. Een hydrografisch plan van Jean Denis Brismaille uit 1780 visualiseert het complexe waterwegennet en de wetenschappelijke inzichten op dat ogenblik en biedt min of meer een zicht op het voormalige moerassige gebied tussen de tweede en de derde stadsomwalling, waarbinnen ook het huidige onderzoeksgebied zich bevindt: de hele omgeving staat gekarteerd als “Bleekeryn”.

⁴ Agentschap Onroerend Erfgoed 2019: *Historische stadskern van Gent* [online], <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/140021> (geraadpleegd op 10 september 2019).

⁵ <https://stad.gent/over-gent-en-het-stadsbestuur/over-gent/projecten-die-het-uitzicht-van-gent-bepalen/binnenstad/project-heropening-nederschelde>

Figuur 4. Situering van het onderzoeksgebied ten opzichte van een hydrografisch plan uit 1780 met aanduiding van het Kapucijnenklooster aan de Schepenenvijver.⁶

Van groot belang voor het onderzoeksgebied aan de Zuidstationstraat is immers de voormalige Schepenenvijver⁷ of Etang des Echevins. Deze verdedigingsgracht werd aanvankelijk aangelegd in de 13^e eeuw: toen werd immers de alluviale vlakte van de Oude en de Nieuwe Schelde ingepalmd bij het stedelijk grondgebied. Maar de aldus vrijgekomen landbouwzone diende beschermd te worden: enerzijds door de Hooi- en de Koepoort, anderzijds door een nieuwe verdedigingsgracht. Deze Schepenenvijver was oorspronkelijk niet meer dan een aparte gracht met stilstaand water die in de 15^e eeuw verbonden werd met de Oude Schelde via een smalle doorsteek. Na verloop van tijd kreeg deze “vijver” een nieuwe benaming, met name het Kapucijnenvaardeken, vernoemd naar het klooster dat gesticht werd door de paters Kapucijnen in 1632 ter hoogte van de verbinding tussen de Schepenenvijver en de Oude Schelde.

Vele van deze waterlopen werden gedempt of overwelfd; enerzijds omdat ze de scheepvaart niet meer van dienst konden zijn en anderzijds omdat er nood was aan woonuitbreidingsgebied. De uitbouw van sanitaire netwerken in de stad maakte het oppervlaktewater nog meer overbodig (hoewel deze lange tijd enkel toegankelijk waren voor de meer gegoede burgers alleen). In de loop van de tweede helft van de 19^e eeuw volgden uitgebreide rioleringswerken die enerzijds moesten

⁶ Capiteyn A., Charles L. & Laleman M.C., 2007. *Historische Atlas van Gent: een visie op verleden en toekomst, Gent.*

⁷ <https://gentdekuip.com/schepenenvijver-2/>

verhinderen dat de bevolking rechtstreeks in contact kwam met afvalwater en anderzijds dat het drinkwater niet bezoedeld werd door allerhande afval. De Schepenvijver werd overwelfd in 1846. De controle over de rivieren en waterlopen en de volledige ontwikkeling van het onderzoeksgebied moet dus beschouwd worden binnen de 19e -eeuwse uitbreiding van de Stad Gent.

Op basis van de hydrografische gegevens is het niet duidelijk wat de precieze relatie tussen de Zuidstationstraat en de Schepenvijver (en dus de 13e -eeuwse gracht) is. Is de Zuidstationstraat dus een overwelfde of gedempte gracht, of snijdt deze het tracé van de Schepenvijver? Vooral in het eerste geval kan dit een invloed hebben op de archeologische verwachting binnen het onderzoeksgebied, omdat het onderzoeksgebied zich dan langs een 13e -eeuwse gracht *zou kunnen* bevinden. Het onderzoek van het historisch kaartenmateriaal kan hier waarschijnlijk een antwoord op bieden eerder dan de hydrografische atlas uit het einde van de 18^e eeuw en de huidige hydrografische situatie. Deze hydrografische situatie is evenwel ook onlosmakelijk verbonden met de topografie van het gebied. Uit de gekarteerde gegevens blijkt dat het gebied binnen het stroomgebied van de Schelde ligt en aangezien een rivier altijd zijn weg van hoog naar laag zoekt, is de topografische situatie cruciaal voor een goed begrip van het huidige onderzoeksgebied.

1.2.2 Topografie

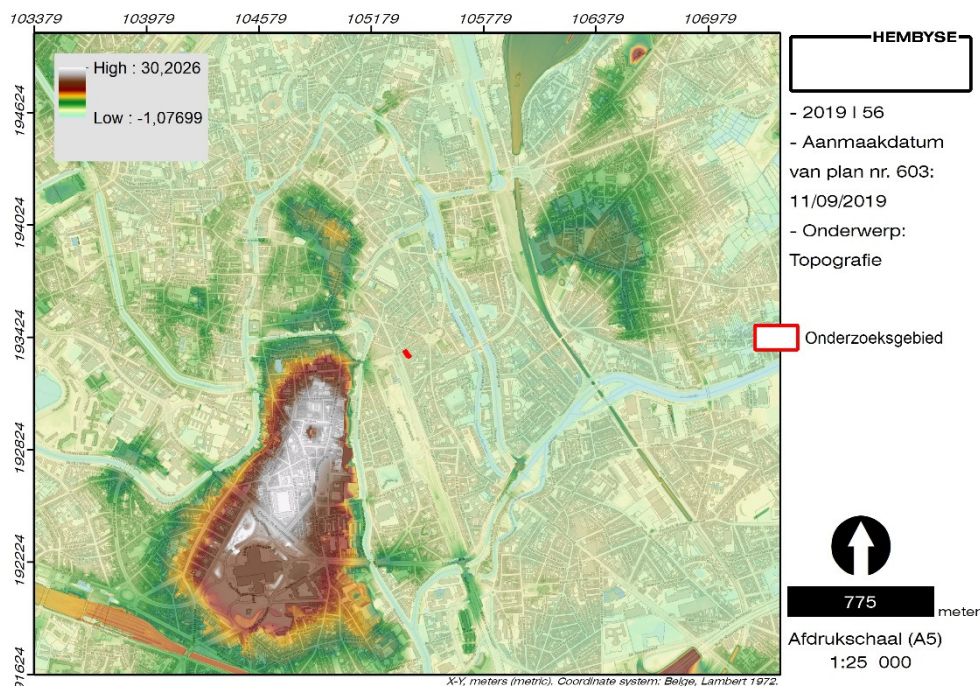
Zoals reeds aangegeven is de stad Gent ontstaan rondom de samenvloeiing van de Leie en de Schelde. De valleien van deze rivieren worden afgewisseld met hoger gelegen zandige opduikingen, die zelden hoger dan 15 meter boven de zeespiegel reiken, met de Blandijnberg, een getuigenheuvel van 29,10 meter hoogte, als uitzondering. Deze laatste is gelegen op de plek waar beide rivieren het dichtst bij elkaar komen voor ze samenvloeien.⁸ De Blandinusberg is een langwerpige heuvel die als een restant van een oude tertiaire of Pleistocene schiervlakte beschouwd moet worden. In de top van de heuvel is de klei van Asse aanwezig, terwijl in de flanken drie zandsteenbanken van het Lediaan als verstevigende elementen fungeren. Aan de basis wordt deze heuvel aan de oost- en westzijde ingesloten door de meanders van de Leie en de Schelde. De dalbodem ten oosten van de Blandinusberg, waar het huidige onderzoeksgebied zich bevindt, heeft echter veel wijzingen ondergaan sinds het ontstaan van de stad. Dit gebied werd immers, veel meer dan nu het geval is, gekenmerkt door het grote aantal vertakkingen van waterlopen, waardoor de lage stad in feite een amalgaam werd van onregelmatig gevormde eilandjes. Deze vertakkingen werden nog aangevuld met kunstmatig gegraven grachten (cf. §Hydrografische situering). In de dalbodem is wel een aantal hoger gelegen zandheuvels bewaard gebleven, waarvan de belangrijkste begint aan de Kouter en via de Kalandeberg naar de Zandberg loopt. Van daaruit strekt ze

⁸ Charles L. & Laleman M.C., 2006, *Het Gent boek*, Waanders Uitgevers, Zwolle.

zich verder uit over de Hoogpoort om vervolgens neer te dalen naar de Leie-oeveren.⁹

Het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II geeft het verschil tussen enerzijds de laagvlaktes van de Schelde en de Leie en anderzijds de zandige opduikingen duidelijk weer. Door het sterk verstedelijkte landschap valt de oorspronkelijke topografie echter vaak moeilijk te lezen. De Blandinusberg, met zijn top van 29m TAW, is het meest herkenbare punt, gelegen ten zuidwesten van het projectgebied. Een tweede herkenbare opduiking is deze van de Zandberg, ten noorden van de Blandijnberg. Het terrein daalt in noordoostelijke richting, het gebied van de samenvloeiing van de Schelde en de Leie.

Op het Digitaal Terreinmodel met resolutie van één TAW-waarde (Tweede Algemene Waterpassing) is het duidelijk dat het onderzoeksgebied zich in het lager gelegen moerassig gebied in het noordoosten van de stad bevindt, dat doorkruist werd door talrijke grachten en als inundatiegebied een uitstekende bijkomende verdediging van de stad vormde. In meer vredige tijden konden deze moerassige hooilanden gebruikt worden als bleekvelden.¹⁰

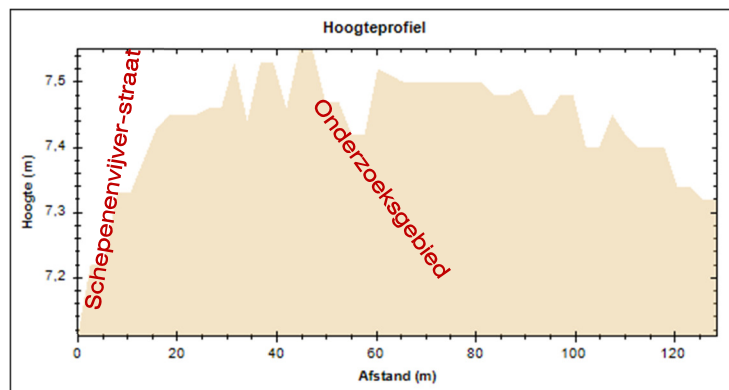
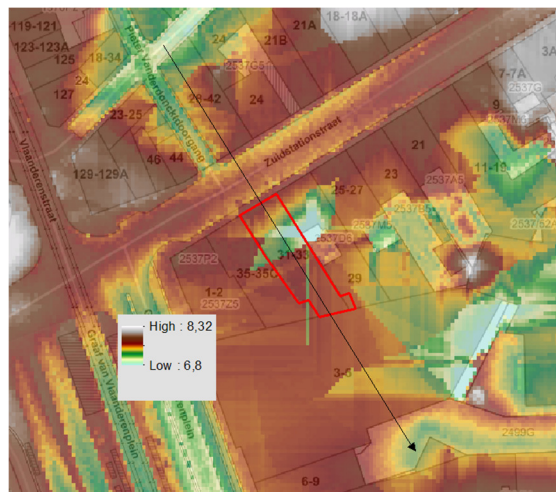
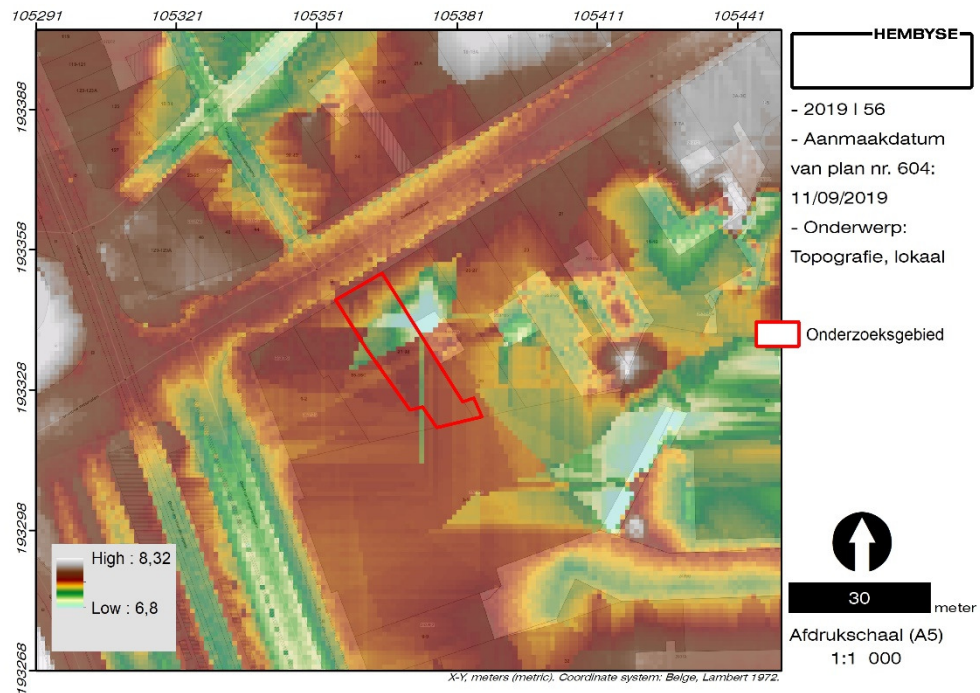

Figuur 5. Situering van het onderzoeksgebied op het DHMVII, DTM 1m.

⁹ Agentschap Onroerend Erfgoed 2019: Historische stadskern van Gent [online], <https://inventaris.onroenderfgoed.be/erfgoedobjecten/140021> (geraadpleegd op 10 september 2019).

¹⁰ Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Gent zestiende-eeuwse stadsuitbreiding [online], <https://inventaris.onroenderfgoed.be/erfgoedobjecten/122210> (geraadpleegd op 11 september 2019).

Hoewel heden een groot aantal van deze grachten gedempt zijn, is duidelijk dat het projectgebied zich nog steeds binnen een lager gelegen gebied bevindt, met een gemiddelde hoogte van +7,47 meter ten opzichte van de TAW. Het hoogteprofiel toont een vrij vlak terrein (de minimale hoogteverschillen worden echter sterk uitvergroot). Ten noorden van het onderzoeksgebied is een zeer laaggelegen gebied (Schepenenvijverstraat) gekarteerd, er is een vrij steile stijging in zuidelijke richting, waarna het terrein opnieuw afdaalt in de richting van de Oude Schelde.

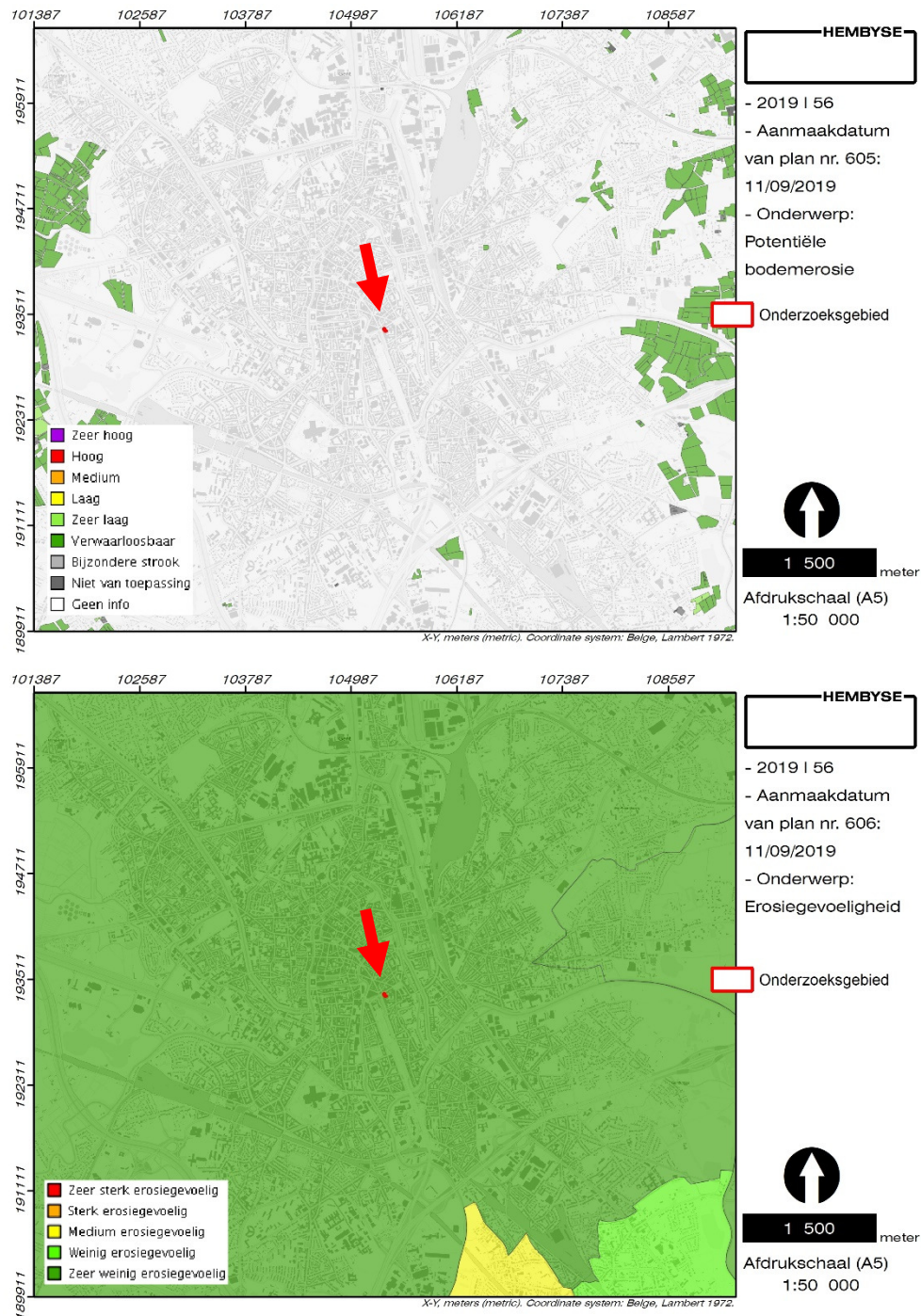
Figuur 6. Situering van het projectgebied op het DHMVII, DTM 1m (boven) en hoogteprofiel van het projectgebied (onder) van 50 tot 85 meter op de X-as.

Op basis van het hoogteprofiel van het onderzoeksgebied kan worden gesteld dat het gebied -algemeen beschouwd- relatief vlak is, wat een reflectie lijkt te zijn van de situering in het alluviale gebied van de Schelde. Wanneer men denkt aan een alluviaal gebied, kan men ook denken aan de erosie van het sediment door de inwerking van rivieren. Om data wat betreft erosie te vergaren, kunnen de erosiegevoeligheidskaarten geraadpleegd worden: deze geven een beeld van de huidige erosiegevoeligheid op basis van topografische, hydrografische en aardkundige data.

1.2.3 Erosiegevoeligheid

De erosiegevoeligheid van een onderzoeksgebied is niet zelden een reflectie van de hydrografische situatie. De mate waarin een gebied erodeert kan ook gevolgen hebben voor de archeologische waarde van het gebied: wanneer een site zich in een sterk tot zeer sterk erosiegevoelig gebied bevindt, is algemeen gesteld de kans op bewaring kleiner, of is de kans op het beschadigen van dit archeologisch erfgoed groter. Anderzijds kunnen archeologische lagen door geërodeerde pakketten worden afgedekt, waarbij de kans op een goede bewaring over het algemeen verbetert (of beter wordt geacht). Om de erosiegevoeligheid van het onderzoeksgebied in te schatten kunnen zowel de Erosiegevoeligheidskaart voor Vlaanderen als de Potentiële bodemerosiekaart per perceel worden onderzocht.

De Erosiegevoeligheidskaart voor de Vlaamse Gemeenten geeft voor elke gemeente in Vlaanderen de gemiddelde gevoeligheid voor bodemerosie weer (de dato 2006). De kaart geeft dus op niveau van Vlaanderen een eerste indicatie van de locatie van erosiegevoelige gebieden. De kaart is een afgeleide van de potentiële bodemerosiekaart per perceel (de dato 2006). Op de meest recente versie van deze kaart (de dato 2018) is de potentiële erosie binnen het gebied niet gekarteerd, het gaat om een stadskern.

Figuur 7. Situering van het onderzoeksgebied op de potentiële bodemerosiekaart per perceel en de veralgemeende bodemerosiegevoeligheidskaart.

Op de Erosiegevoeligheidskaart voor de Vlaamse Gemeenten staat het gebied ingekleurd als “Zeer weinig erosiegevoelig”. Het onderzoeksgebied is niet fundamenteel veranderd sinds 2006, dus de kaart is nog steeds van toepassing.

In het geval van het onderzoeksgebied aan de Zuidstationstraat betekent dit dat er recent geen ingrijpende bodemerosie (andere dan antropogene ingrepen) moet worden verwacht, noch dat de archeologische niveaus door (Holoceen) alluvium of colluvium zijn bedekt. De erosiegevoeligheidskaart biedt bijgevolg weinig aanvullende informatie over de bodemgesteldheid van het onderzoeksgebied. Het is dus onontbeerlijk om ook naar de aardkundige toestand van het onderzoeksgebied te kijken om de staat van de ondergrond te onderzoeken. Deze ondergrond heeft immers een enorme impact gehad op hoe de mens in het verleden de gronden heeft waargenomen en geïnterpreteerd.

2 Tussentijds besluit

Het onderzoeksgebied blijkt zich landschappelijk binnen de alluviale vlakte van de Schelde te bevinden. Het is een van nature zeer nat en overstroombaar gebied. Dit heeft een onweerlegbare impact op de ontwikkeling van het gebied gehad: de rivieren zijn de motoren van de economische en culturele vooruitgang van de stad Gent geweest en de zoektocht naar een uitweg naar de Noordzee en de noodzaak om de aan- en afvoer van mensen en goederen over het water te verzekeren, heeft de stad met waterlopen en kanalen dooraderd. Het onderzoeksgebied bevindt zich ten noordwesten van de van de loop van de Oude Schelde en ten zuiden van de Schepenenvijver die de verbinding met de Nederschelde vormde. Deze waterwegen en deze ontwikkeling kaderen binnen de 19^e -eeuwse groei van de stad en eigenlijk binnen het kader van de Industriële Revolutie in Gent.

3 Bibliografie voor deel 6

Naslagwerken

Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: *Gent zestiende-eeuwse stadsuitbreiding* [online], <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/122210> (geraadpleegd op 11 september 2019).

Agentschap Onroerend Erfgoed 2019: *Historische stadskern van Gent* [online], <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/140021> (geraadpleegd op 10 september 2019).

Antrop M., 2002. *Traditionele landschappen van het Vlaamse Gewest, Versie 6.1*, opgemaakt door de Vakgroep Geografie van de UGent.

Capiteyn A., Charles L. & Laleman M.C., 2007. *Historische Atlas van Gent: een visie op verleden en toekomst*, Gent.

Charles L. & Laleman M.C., 2006, *Het Gent boek*, Waanders Uitgevers, Zwolle.

Online bronnen:

<http://www.geopunt.be/>

<https://www.dov.vlaanderen.be/>

<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/>

<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/>

<https://cai.onroerenderfgoed.be/>

<http://uurl.kbr.be>

<https://www.cartesius.be/>

<https://stad.gent/over-gent-en-het-stadsbestuur/over-gent/projecten-die-het-uitzicht-van-gent-bepalen/binnenstad/project-heropening-nederschelde>

<https://gentdekuip.com/schepenenvijver-2/>

4 Lijst van figuren, gebruikt in deel 6

Figuur 1. Situering van het onderzoeksgebied op de traditionele landschappenkaart.	2
Figuur 2. Luchtfoto van een samenvloeiing van twee rivieren, nauwelijks beïnvloed door de mens.....	3
Figuur 3. Situering van het onderzoeksgebied ten opzichte van de Vlaamse Hydrografische Atlas en de van nature overstroombare gebieden. Onder: overstromingen te Gent, een gevolg van de hydrografische situatie.	5
Figuur 4. Situering van het onderzoeksgebied ten opzichte van een hydrografisch plan uit 1780 met aanduiding van het Kapucijnenklooster aan de Schepenenvijver.....	7
Figuur 5. Situering van het onderzoeksgebied op het DHMVII, DTM 1m.....	9
Figuur 6. Situering van het projectgebied op het DHMVII, DTM 1m (boven) en hoogteprofiel van het projectgebied (onder) van 50 tot 85 meter op de X-as.	11
Figuur 7. Situering van het onderzoeksgebied op de potentiële bodemerosiekaart per perceel en de veralgemeende bodemerosiegevoeligheidskaart.	13

ONDERZOEK:

Gent, Zuidstationstraat 31-33

ONDERDEEL

7

Assessment van aardkundige data

INHOUDSOPGAVE

1	Aardkundige situering	2
1.1	Vraagstelling	2
1.2	Geologie en sedimentologie van het onderzoeksgebied.....	3
1.2.1	Geologisch 3D-model.....	3
1.2.2	Sedimenten uit het Tertiair	4
1.2.3	Sedimenten uit het quartair	6
1.2.3.1	Veralgemeende Quartair geologische kaart	6
1.2.3.2	Quartair profieltypekaart.....	7
1.3	Bodemkundige situering	9
1.3.1	Bodemkaart van België	9
1.3.2	Drainageklasse	11
1.3.3	Referentieprofielen (DOV)	12
1.4	Controle van de data: boringen	13
1.4.1	Gekende boringen in de DOV	13
1.4.2	Controleboringen	14
2	Tussentijds besluit.....	15
3	Bibliografie voor deel 7	16
4	Lijst van figuren, gebruikt in deel 7	17

1 Aardkundige situering

1.1 Vraagstelling

De “aardkundige situering” van het onderzoeksgebied valt uiteen in twee verschillende onderdelen: enerzijds dient onderzocht te worden welke sedimenten binnen het onderzoeksgebied voorkomen en anderzijds welke bodemvormingsprocessen in deze sedimenten zijn opgetreden.

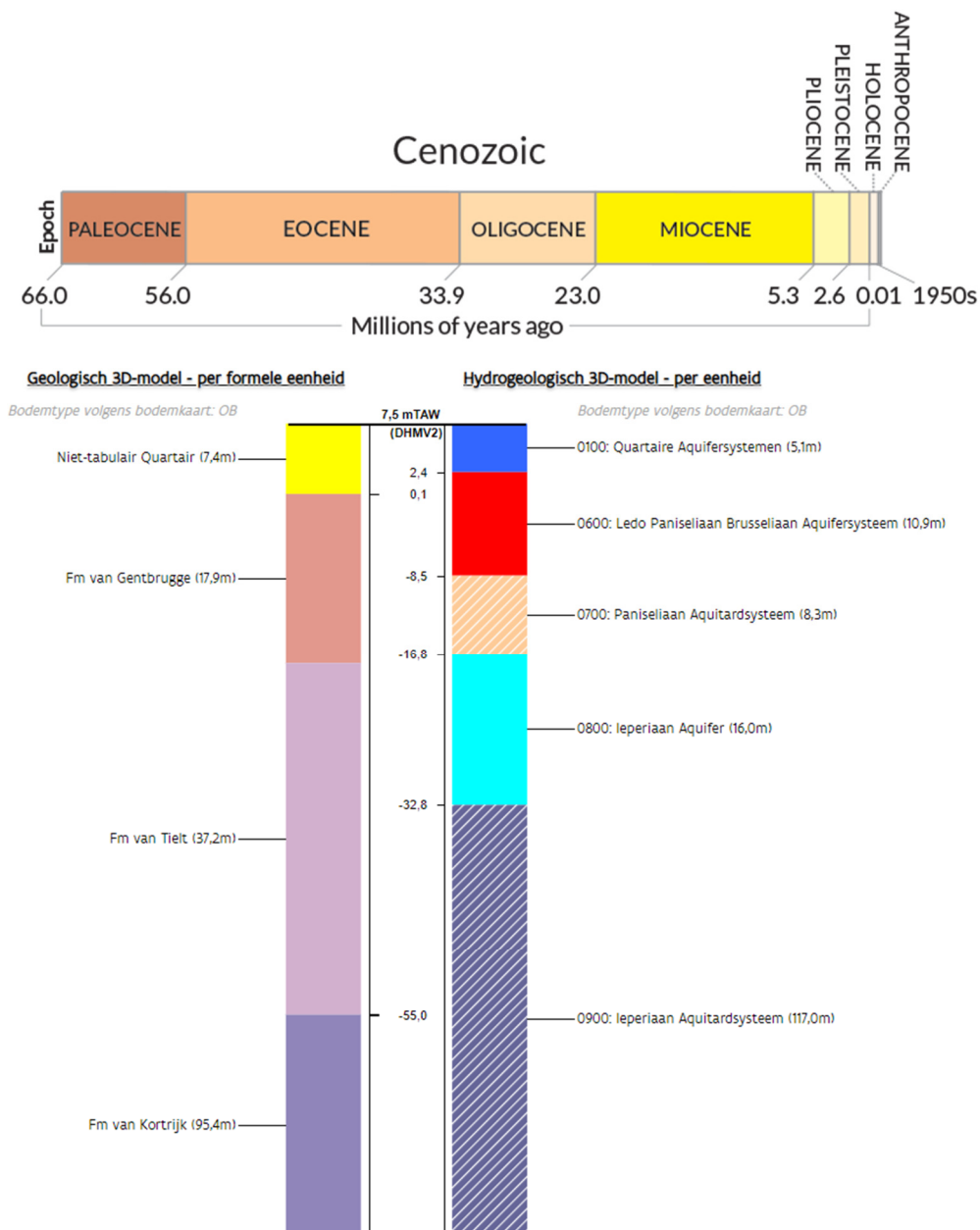
De vraagstelling voor dit deel van het onderzoek is dus:

- 1. Welke sedimenten bevinden er zich binnen het onderzoeksgebied en hoe zijn deze tot stand gekomen ? Welke impact hebben deze op het potentieel op archeologische sites ?**
- 2. Welke bodemvormingsprocessen zijn er binnen deze sedimenten gebeurd en welke impact hebben deze op het potentieel op archeologische sites ?**

1.2 Geologie en sedimentologie van het onderzoeksgebied

1.2.1 Geologisch 3D-model

Het geologisch 3D-model, op basis van data uit de DOV, laat toe om een overzicht te verschaffen van de opeenvolging van sedimenten binnen het onderzoeksgebied en de geschatte dikte van deze pakketten van sedimenten.

Figuur 1. Geologisch 3D-model van het onderzoeksgebied.

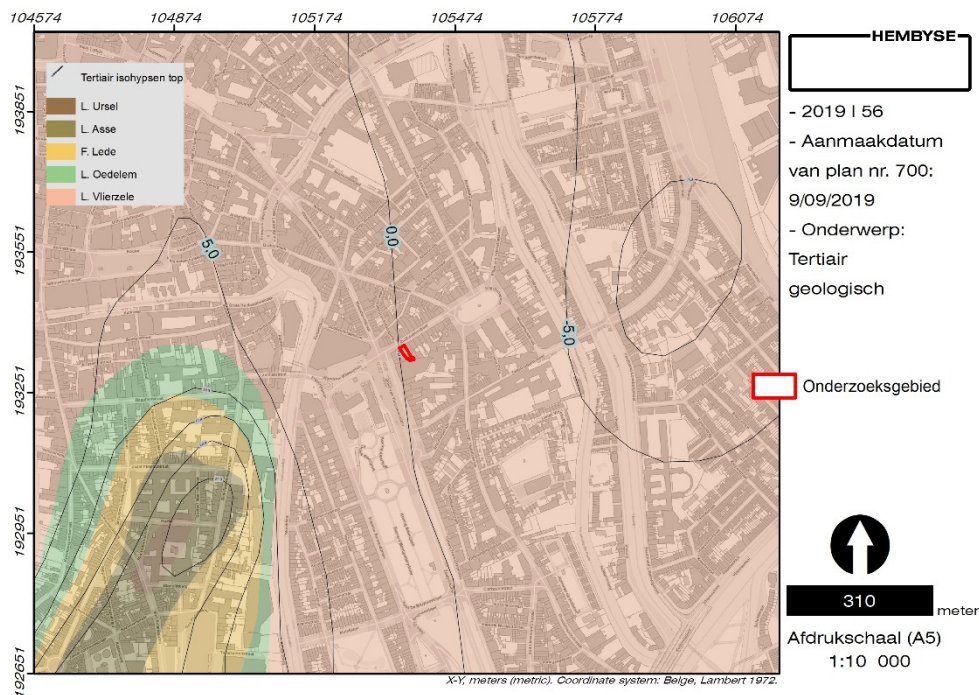
Volgens de DOV is er binnen het onderzoeksgebied een quartair sediment aanwezig met een dikte van 7,4 meter. Hieronder bevinden zich de tertiaire

sedimenten die werden afgezet tijdens het Vroeg-Eoceen (54,8 tot 49 miljoen jaar geleden). De samenstelling van deze sedimenten wordt hieronder uitgediept.

1.2.2 Sedimenten uit het Tertiair

De diepste lagen die in het onderzoeksgebied door de mens in het verleden konden worden aangesneden, zijn de tertiaire geologische eenheden in de ondergrond. Deze worden aangesneden bij het uitgraven van uitermate diepe structuren, zoals bijvoorbeeld waterputten en grachten (denk aan grachten van mottekastelen of forten). Deze lagen kunnen ook zijn aangesneden omwille van hun waarde als grondstof: in het geval van kleiafzettingen kunnen deze voor bijvoorbeeld baksteenproductie zijn aangewend.

De tertiaire (het geologische tijdvak van 66,0 tot 2,58 miljoen jaar geleden) gelaagdheden in de ondergrond van het projectgebied bestaan uit bodems van de zogenaamde Formatie van Gentbrugge, ook wel de Formatie van Gent genoemd. Deze geologische formatie bestaat uit mariene klei-, silt- en zandlagen die werden afgezet in de zee die het noorden van België bedekte tijdens het Ypresiaan (rond 50 miljoen jaar geleden). De formatie wordt ingedeeld in drie leden: de basis van de formatie bestaat uit siltige klei tot kleiig silt en wordt de Klei van Merelbeke genoemd. Deze wordt afgedekt door lagen silt en zeer fijn zand, verstoord door bioturbatie. Het betreft enerzijds de Klei van Pittem en anderzijds het Zand van Vlierzele.

Figuur 2. Situering van het onderzoeksgebied op de tertiair geologische kaart (1/50.000).

Binnen het projectgebied is sprake van het zogenaamde “Zand van Vlierzele en/of Aalterbrugge” (code HCOV 0640) dat zich kenmerkt door grijsgroene glauconiethoudende fijne tot middelmatig grove zanden die duidelijk horizontaal of kruisgewijs gelaagd zijn en kleilagen bevatten. Deze structuur wijst op een reeks van longitudinale getijdenzandbanken.¹ Bovenaan komen humeuze tussenlagen voor en plaatselijk zijn dunne zandsteenbankjes waar te nemen. Naar onder toe gaat de formatie over in homogeen kleig zeer fijn zand. De dikte bedraagt maximaal 20 meter maar kan sterk variëren door invulling van geulen.² De top van het tertiair substraat bevindt zich ter hoogte van het projectgebied op een hoogte van 0 meter ten opzichte van de TAW en dus op een diepte van 7,5 meter onder het maaiveld.

Op het moment dat deze zanden werden afgezet was er überhaupt van de mens of van Gent nog geen sprake, maar de erfenis van deze oerzee heeft tot op vandaag zijn invloed, zeker voor de ontwikkeling van Gent (men kan denken aan de Blandijnberg, nvdr.).

Deze tertiaire lagen zijn echter meestal afgedekt door quartaire sedimenten maar zowel de tertiaire als de quartaire gelaagdheden hebben de mens in het verleden en het gebruik van het land sterk beïnvloed.

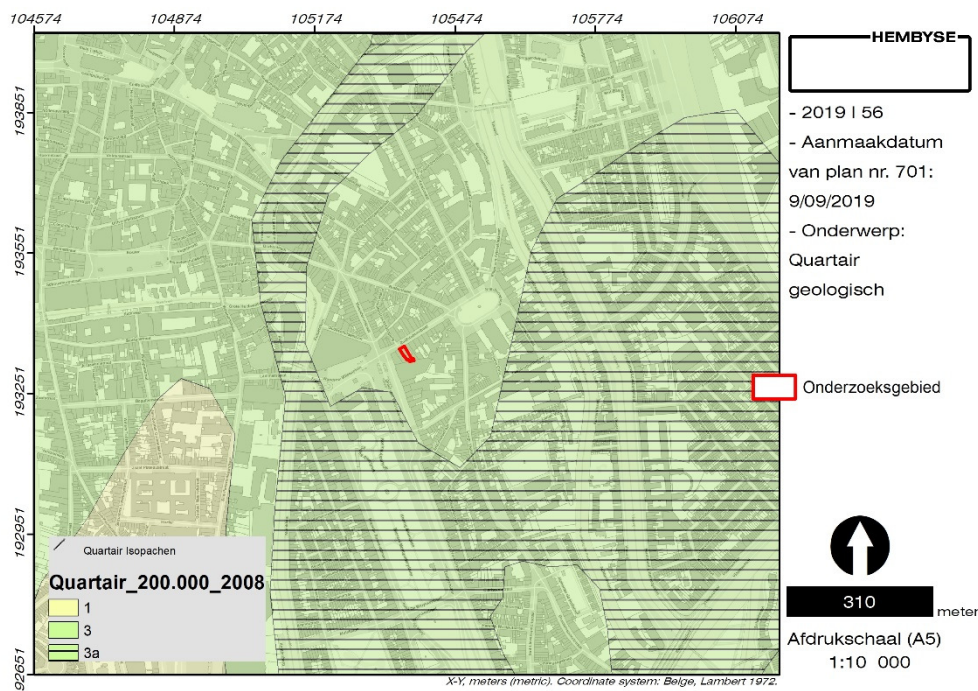
¹ Borremans M. (ed.), 2015. *Geologie van Vlaanderen*, Academia Press, Gent.

² VMM, 2008. *Grondwater in Vlaanderen: het Centraal Vlaams Systeem*, Vlaamse Milieumaatschappij, Aalst.

1.2.3 Sedimenten uit het quartair

1.2.3.1 Veralgemeende Quartair geologische kaart

Op de quartair geologische kaart staan de bodemtypes weergegeven die afgezet zijn in het quartaire tijdvak (onderverdeeld in het Pleistoceen en het Holoceen, respectievelijk voor en na de laatste ijstijd), met name vanaf 2,58 miljoen jaar geleden tot op heden. Deze afzettingen zijn meestal vrij ondiep aan de oppervlakte aanwezig en zijn in grote mate bepalend voor menselijke activiteiten zoals landbouw, veeteelt, enzovoort.

Figuur 3. Situering van het onderzoeksgebied op de quartair geologische kaart (1/200.000).

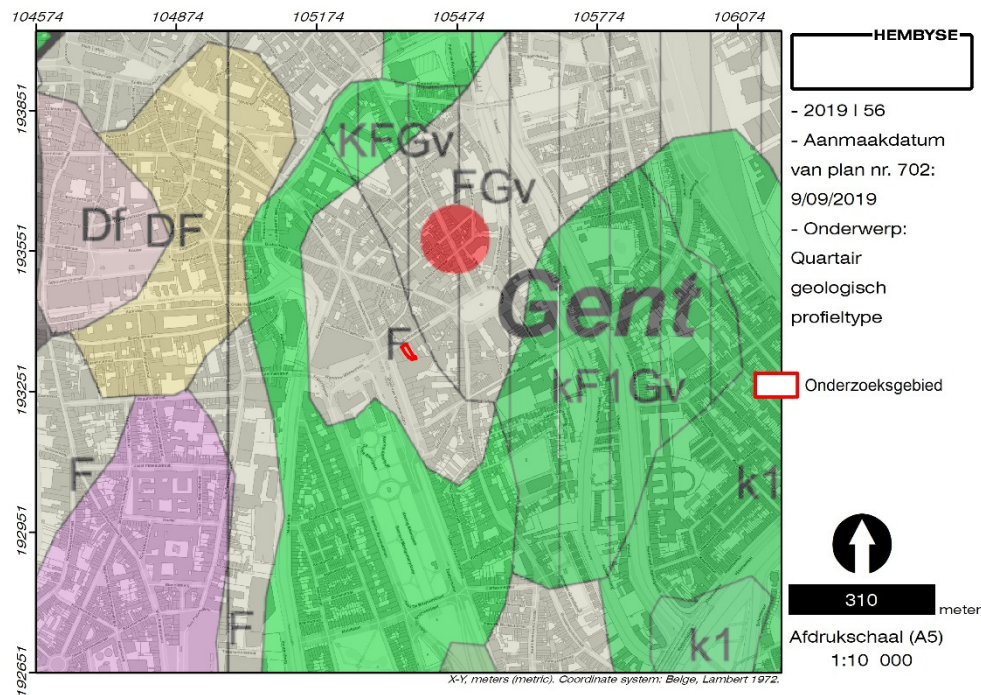
Het onderzoeksgebied staat ingekleurd als zijnde profieltype 3, dat in theorie bestaat uit twee karteereenheden die boven elkaar zijn afgezet. Aan de basis van deze afzettingen bevinden zich fluviatiele afzettingen uit het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) (FLPw). Deze worden afgedekt door een pakket eolische afzettingen uit het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen), of mogelijk uit het Vroeg-Holoceen (ELPw). Ter hoogte van het onderzoeksgebied betreft het fijne afzettingen van zand tot zandleem door polaire winden uit de laatste ijstijd. De onderste fluviatiele afzettingen kunnen ook afgedekt zijn geweest door hellingsafzettingen uit het quartair (HQ) of door een combinatie van deze hellingsafzettingen en de voornoemde eolische afzettingen.

Dit is een veralgemeende situatie en uitsluitel over de aan- of afwezigheid hiervan wordt geboden door de samengestelde quartair profieltypekaart te bekijken. Deze

laat immers toe de quartaire data op een grotere schaal, en dus meer in detail, te lezen.

1.2.3.2 Quartair profieltypekaart

Op deze kaart bevindt het onderzoeksgebied (terug te vinden op kaartblad 21) zich binnen het gekarteerde profieltype F.³

Figuur 4. Situering van het onderzoeksgebied op de samengestelde quartair geologische profieltypekaart (1/50.000). Onder: een kilometersbreed verwilderd rivierensysteem.

Profieltype F⁴ komt neer op fluvio-periglaciaal sediment, in het Weichseliaan ontsloten, zonder niveo-fluviale deklaag (sediment van de rivier dat niet afgedekt is met sediment door wind, nvdr.). Dit sedimentpakket omvat twee afzonderlijke zandige lithosomen die op veel plaatsen gescheiden zijn door het fluvioperiglaciaal lemig complex. Het onderste zandig complex bestaat overwegend uit zwak glauconiethoudend middelmatig fijn tot middelmatig grof zand met grover grind en

³ De Moor G., 1997. *Toelichting bij de Quartairgeologische Kaart, Kaartblad 21 Tielt, Gent.*

⁴ De Moor G., 1997. *Toelichting bij de Quartairgeologische Kaart, Kaartblad 21 Tielt, Gent.*

schelpresten in de bijmenging. Dit complex correleert met de zogenaamde afzetting van Eke. Het bovenste zandige complex wordt gekenmerkt door middelmatig fijn zand, met laminae van middelmatig zand. Er komen sporen van cryoturbatie en/of vorstwiggen voor. Dit correleert met de afzetting van Dendermonde.

Samenvattend kan gesteld worden dat de gegevens van de quartair geologische profieltypekaart overeen komen met deze van de quartair geologische kaart, maar deze wel wat scherp stellen. De kaart met een grotere schaal toont immers aan dat er geen sprake is van eolische afdekkende pakketten uit het Weichseliaan en/of Vroeg-Holocene, noch van Holocene hellingsafzettingen.

Hiermee kan de eerste onderzoeksvraag van dit hoofdstuk reeds worden beantwoord:

1. Welke sedimenten bevinden er zich binnen het onderzoeksgebied en hoe zijn deze tot stand gekomen ? Welke impact hebben deze op het potentieel op archeologische sites ?

Er is sprake van zandige tot zandlemige sedimenten die gevormd zijn door verwilderder rivieren, in dit geval de Leie, die onder periglaciale omstandigheden van de laatste ijstijd (Vroeg- en Midden-Weichseliaan) actief waren. De huidige loop van de Leie bevindt zich in vogelvlucht slechts 5 kilometer van het huidige onderzoeksgebied, wanneer men voorbeelden als het verwilderd rivierensysteem van de Mackenzie rivier in Canada of de Skeiðarársandur in IJsland neemt, dan is het duidelijk dat een dergelijk rivierensysteem al snel 40 tot 50 kilometer breed kan worden. Dergelijke rivieren zijn (onder glaciële of periglaciële omstandigheden) een groot deel van het jaar bevroren en in de zomermaanden wordt smeltwater met ontzagwekkende hoeveelheden sediment stroomafwaarts vervoerd. Dit creëert een onbewoonbaar landschap, waarbij de mens naar de hogere oevers trekt om zich te vestigen. Dit betekent dat er in onderzoeksgebieden met sedimenten die voorheen in dergelijke omstandigheden zijn gevormd, er geen specifieke verwachting is voor het aantreffen van steentijdartefactensites uit het Paleolithicum:

- In dergelijke omstandigheden is enkel bewoning mogelijk op hoger gelegen plaatsen in het landschap, zoals stuifduinen, stuwwallen (in Nederland), tertiaire heuvels (zoals de Blandijnberg), dekzandruggen, enzovoort, dit ten tijde van warmere periodes (de zogenaamde interstadialen);
- Daarenboven zijn de bewaringsomstandigheden niet gunstig: er is immers geen sprake van Pleistocene noch Holocene afdekkende sedimenten. Ten eerste is het Pleistocene pakket verspoeld geraakt door een wirwar van waterstroompjes in de uitgebreide watervlakte tijdens de ijstijd en ten tweede bevinden de antropogene lagen zich onmiddellijk op de Pleistocene sequentie.

1.3 Bodemkundige situering

1.3.1 Bodemkaart van België

De menselijke activiteiten hebben zich sinds jaar en dag toegespitst op landbouw en veeteelt en in die optiek zijn de bodems in België -voornamelijk- geïnventariseerd naar de bodemtextuur en de vochtigheid, met het oog op een duidelijk beeld van waar welke gewassen geteeld kunnen worden. Bij de beschrijving⁵ van de bodem wordt er in de bodemkunde in België en Nederland gebruik gemaakt van het A/B/C-horizontensysteem. Elke horizont is een apart en duidelijk te onderscheiden laag in de bodem.

- De O-horizont bevindt zich boven de A-horizont. Hij bestaat uit strooisel: dode maar nog onverteerde plantenresten. Dit is anders dan humus, dat bestaat uit grotendeels verteerde, niet meer herkenbare plantenresten. De strooisellaag komt vaak voor in bossen.
- De A-horizont is het organische of humeuze bovenste deel van de bodem. Humus is de organische rest van dode planten. Dit verrijkt de bodem met organische stoffen die als voedingsstoffen voor allerlei organismen dienen.
- De E-horizont vormt zich tussen de A en de B-horizont. Het staat voor “eluvatie” (uit het Latijn; betekent uitwassen), oftewel uitspoeling. Pas na langdurige uitspoeling zal de bovenliggende horizont zo verarmd zijn dat hij te herkennen is als een vaalgrijze uitspoelingslaag. Het moedermateriaal is volledig gebleekt in de E-horizont en is goed herkenbaar in een zogenaamde “podzolbodem”.
- De B-horizont is de inspoelingslaag. Dit is de horizont die als opvangkamer dient van stoffen die eerder zijn opgelost en hier weer neerslaan. Inspoeling vindt plaats als regenwater de opgeloste stoffen uit hogere lagen transporteert naar een lagergelegen laag. Dit kunnen organische humusbestanddelen zijn, maar ook ijzer. Een stijgende beweging van opgeloste stoffen is ook mogelijk, bijvoorbeeld bij uitdroging van de bodem.
- De C-horizont is de onderste laag en vormt het originele moedermateriaal waarin de bodem zich ontwikkeld heeft. Hiervoor worden de termen “moederbodem”, “onverstoord moedermateriaal” “onverweerd moedermateriaal” en (vulg.) “de vaste bodem” door elkaar gebruikt. In de Vlaamse archeologie wordt de term “moederbodem” nog veel gebruikt, in dit dossier wordt de term “onverweerd moedermateriaal” gebruikt. Deze horizont kenmerkt zich doordat de bodemvorming nog niet tot deze diepte is doorgedrongen. De C-horizont kan bestaan uit veen, zand, leem, silt of klei.
- Er kunnen in de bodemkunde toevoegingen zijn, een kleine letter achter de hoofdletter. De combinatie Bh bijvoorbeeld betekent dat de inspoelingslaag

⁵Ontleend aan www.geologievannederland.nl.

is verrijkt met humus. Bs betekent dat er ijzer- en/of aluminiumoxide zijn ingespoeld.

- In sommige gevallen raken bodems begraven onder stuifzanden of andere sedimenten. Vaak vindt er in het sediment nieuwe bodemvorming plaats. De oude bodemvorming is dan niet meer actief. In dat geval spreken we van “paleo-bodems”.

Het volledige huidige onderzoeksgebied wordt op de bodemkaart van België gekarteerd als bodemtype OB, wat neerkomt op bebouwde gebieden.

Figuur 5. Situering van het onderzoeksgebied op de bodemkaart.

De omliggende gebieden staan gekarteerd als variaties op bodemseries S, P, L en E. De aanwezigheid van deze bodemtypes wordt verklaard door de topografische situering: de zandige hoogtes worden in hoofdzaak gekenmerkt door een bodem van lemig zand (S) en zandleem (P); terwijl de lager gelegen alluviale gronden eerder gekenmerkt worden door een zandlemige (L) tot kleiige (P) bodem. Gezien de landschappelijke ligging van het onderzoeksgebied kan men dus een eerder natte lemige tot kleiige bodem verwachten. Dit weerspiegelt zich in de drainageklassen van de bodem.

1.3.2 Drainageklasse

Een aanvullende dataset die uit de bodemkaart kan worden gegenereerd, is een kaart van de drainageklassen binnen het onderzoeksgebied. Samen met de bodemsamenstelling geeft dit een beeld van de infiltratiegevoeligheid van de bodem (waar het infiltreren van hemelwater-verzamelaan voor regen, sneeuw en hagel- wel of niet mogelijk is). De infiltratiegevoeligheid heeft een grote impact op de bodemvorming, maar ook op de menselijke waarneming van de bruikbaarheid van de bodem. In mensentaal betekent dit dat de kaart aangeeft welke bodems (te) nat en welke (te) droog zijn. Op bodems die slecht infiltreren, zijn menselijke activiteiten doorgaans moeilijker, of laten deze weinig archeologische sporen na (behalve in uitzonderlijke gevallen).

Figuur 6. Aanduiding van de drainageklasse binnen het onderzoeksgebied.

Aangezien het onderzoeksgebied zich binnen een bebouwde zone bevindt, is er geen informatie voorhanden met betrekking tot de waterhuishouding. Wel kan op basis van de omliggende percelen en de landschappelijke ligging ten opzichte van de vallei van de Leie en de Schelde gesteld worden dat de lager gelegen gebieden nabij de verschillende rivieren gekenmerkt worden door drainageklasse d of e-f, wat neerkomt op natte, matig gleyige tot zeer nat, zeer sterk gleyige bodems met een reductiehorizont. De hoger gelegen gronden worden gekarteerd als drainageklasse b of c, wat neerkomt op (vrij) droge, zwak tot niet gleyige bodems. Binnen het onderzoeksgebied kan aldus een natte, en dus meer gleyige bodem verwachten.

Op basis van boringen die in het verleden in de nabijheid gezet zijn, kan nagegaan worden of de hier vooropgestelde verwachting klopt, dan wel moet bijgesteld worden.

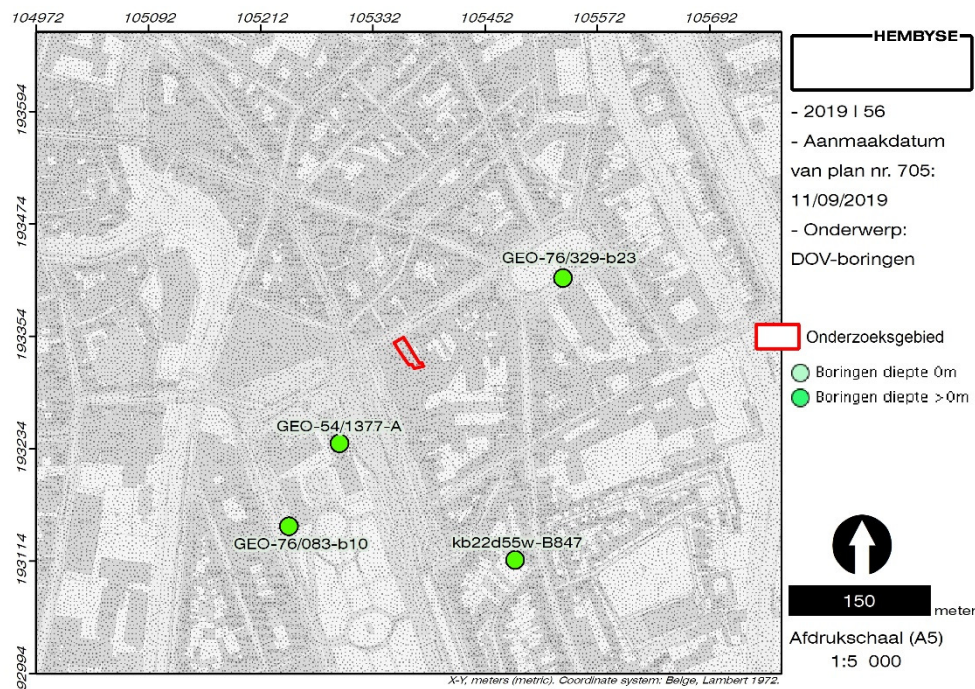
1.3.3 Referentieprofielen (DOV)

Aangezien het onderzoeksgebied zich binnen een stadskern bevindt en er sprake is van sterk antropogeen beïnvloede bodems, zijn geen referentieprofielen opgenomen in de Databank Ondergrond Vlaanderen.

1.4 Controle van de data: boringen

1.4.1 Gekende boringen in de DOV⁶

In de nabijheid van het onderzoeksgebied zijn reeds enkele boringen uitgevoerd, zij het niet met archeologische doeleinden in gedachten. Het zijn eerder sonderingen voor het bepalen van draagkracht of samendrukbaarheid.

Figuur 7. Situering van DOV-boringen ten opzichte van het onderzoeksgebied.

Er bevinden zich slechts vier gekarteerde boringen en/of sonderingen in de onmiddellijke nabijheid van het onderzoeksgebied die enige informatie met betrekking tot de te verwachten bodemopbouw binnen het onderzoeksgebied kunnen opleveren. Er is in al deze boringen sprake van een pakket geroerde grond met een dikte die varieert van 1 tot 5 meter. Hieronder bevinden zich de quartaire sedimenten die zich kenmerken door een grof facies van fluviatiele oorsprong, daterend in het Weichseliaan. Op een diepte van ongeveer 10 meter onder het maaiveld worden tot slot reeds de tertiaire sedimenten aangeboord.

Samenvattend kan gesteld worden dat de gegevens uit de DOV-boringen nauwelijks aanvullende informatie aanleveren met betrekking tot de te verwachten bodemopbouw binnen het onderzoeksgebied, maar dat ze wel overeenkomen met de dataset die verkregen werd uit de tertiair en quartair geologische kaarten, waardoor de werkelijkheid alsnog overeen lijkt te komen met de theoretische benadering. Bijgevolg kan besloten worden dat er sprake is van enkele meters

⁶ www.dov.be

zandige sedimenten die sterk onderhevig zijn (geweest) aan menselijke ingrepen, zoals de bodemkaart reeds aangaf. Waaruit deze bestaan en wat de impact hiervan is op het eventueel aanwezige archeologisch erfgoed wordt onderzocht aan de hand van de historische situering van het projectgebied.

1.4.2 Controleboringen

Niet van toepassing.

Tijdens het plaatsbezoek werd vastgesteld dat het volledige onderzoeksgebied bestaat uit verharding en bebouwing. Bijgevolg was het niet mogelijk controleboringen uit te voeren.

2 Tussentijds besluit

De gekarteerde bodemopbouw binnen het projectgebied reflecteert de lager gelegen situering van het projectgebied binnen een nat gebied dat -tot vrij recent- sterk onderhevig is geweest aan de impact van een sterk meanderend rivierenlandschap. De 16^e-eeuwse en de 19^e -eeuwse stadsuitbreidingen (zie deel 8 van de archeologienota) hebben echter een sterke impact gehad op de natuurlijke bodemopbouw binnen het stadscentrum van Gent, waardoor in de nabije omgeving melding gemaakt kan worden van dikke pakketten puinhoudend aangevuld materiaal.

Een dergelijke bodemopbouw kan een indicatie zijn voor:

1. Een geleidelijke aanvulling van het gebied (met daarin opgenomen leeflagen). In dit geval is de aanwezigheid van archeologische sporen en structuren mogelijk.
2. Een abrupte aanvulling om het terrein bouwrijp te maken. In dit geval is de aanwezigheid van archeologische sporen en structuren eerder onwaarschijnlijk.
3. Een combinatie van de twee voorgaande. In dit geval is de aanwezigheid van archeologische sporen en structuren mogelijk.

De aard van de aanvulling zal worden onderzocht in het assessment van de historische en archeologische data voor het onderzoeksgebied.

15

Algemeen kan worden besloten dat:

- **Er geen afgedekte paleo-horizonten binnen het projectgebied aanwezig zijn: de antropogene horizonten liggen immers rechtstreeks op de Pleistocene sedimenten. Er zijn bijgevolg geen aanwijzingen voor de aanwezigheid van steentijdartefactensites (Pleistoceen en/of Holoceen).**
- **Er sprake is van een aanzienlijke antropogene grondaanvulling op de bodemopbouw binnen het volledige projectgebied, waardoor de kans op het aantreffen van sporensites bepaald wordt door de juiste aard van deze antropogene grondaanvulling.**

3 Bibliografie voor deel 7

Naslagwerken

Borremans M., 2015. *Geologie van Vlaanderen*, Academia Press, Gent.

De Moor G., 1997. *Toelichting bij de Quartairgeologische Kaart, Kaartblad 21 Tielt*, Gent.

Matthijs J., 2002. *Toelichting bij de Quartairgeologische kaart. Kaartblad 27-28-36, Proven-leper-Ploegsteert*, Geological Service Company bvba.

Sys C., 1973. *Bodemkaart van België. Verklarende tekst bij het kaartblad Anzegem 84W*, Centrum voor Bodemkartering, Brussel.

Van Ranst E. & Sys C., 2000. *Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen (Schaal 1:20 000)*, Universiteit Gent, Gent.

Van Zijverden W. & De Moor J., 2014. *Het groot profielenboek; Fysische geografie voor archeologen*, Leiden.

VMM, 2008. *Grondwater in Vlaanderen: het Centraal Vlaams Systeem*, Vlaamse Milieumaatschappij, Aalst.

16

Online bronnen:

<http://www.geopunt.be/>

<https://www.dov.vlaanderen.be/>

www.geologievannederland.nl

4 Lijst van figuren, gebruikt in deel 7

Figuur 1. Geologisch 3D-model van het onderzoeksgebied.	3
Figuur 2. Situering van het onderzoeksgebied op de tertiair geologische kaart (1/50.000).	4
Figuur 3. Situering van het onderzoeksgebied op de quartair geologische kaart (1/200.000).	6
Figuur 4. Situering van het onderzoeksgebied op de samengestelde quartair geologische profieltypekaart (1/50.000). Onder: een kilometersbreed verwilderd rivierensysteem.	7
Figuur 5. Situering van het onderzoeksgebied op de bodemkaart.	10
Figuur 6. Aanduiding van de drainageklasse binnen het onderzoeksgebied.	11
Figuur 7. Situering van DOV-boringen ten opzichte van het onderzoeksgebied. ..	13

ONDERZOEK:

Gent, Zuidstationstraat 31-33

ONDERDEEL

8

Assessment van historische data

INHOUDSOPGAVE

1	Historische beschrijving van het onderzochte gebied en zijn omgeving	2
1.1	Algemene historische situering.....	2
1.2	Evolutie van het gebied op basis van kaarten en luchtfoto's.....	6
1.2.1	Panoramisch Gezicht op Gent (1534).....	6
1.2.2	Kaart van Jacob van Deventer (circa 1560).....	8
1.2.3	Kaart van Horenbault (1619).....	9
1.2.4	Kaart van Hondius en Sanderus (1641)	11
1.2.5	Figuratieve kaart van de Gentse wijk Muinkmeersen (1701-1797)..	12
1.2.6	Kaart van Villaret (1745-1748)	13
1.2.7	Atlas van Ferraris (1777)	14
1.2.8	Plan van Goethals (1796)	15
1.2.9	Primitief kadaster (circa 1830)	16
1.2.10	Plan van Saurel (1841)	17
1.2.11	Plan van Corvillain (1855-1857)	18
1.2.12	Topografische kaarten Ministerie van Openbare Werken en Wederopbouw (1950-1970)	19
1.2.13	Orthofoto uit 1969-1979	20
1.2.14	Orthofoto uit 2018.....	21
2	Tussentijds besluit.....	22
3	Bibliografie voor deel 8.....	23
4	Lijst van figuren, gebruikt in deel 8.....	25

1 Historische beschrijving van het onderzochte gebied en zijn omgeving

1.1 Algemene historische situering

De historische situering van het onderzoeksgebied valt voor de oudste historische situering samen met de algemene historische situering van de Stad Gent¹, waarvan het ontstaan moet worden gezocht in de geografische ligging. Over de historische en stads-geografische evolutie van Gent is echter al heel wat inkt gevloeid en onlangs werd nog een vernieuwde visie uiteengezet naar aanleiding van voortschrijdende inzichten afkomstig uit talrijke studies en opgravingen. Hierbij werd de traditionele opvatting, die stelt dat Gent in de 7^e eeuw ontstaan is, herzien. Immers werd het bestaan van een belangrijke Gallo-Romeinse nederzetting aangetoond die minstens gedurende drie eeuwen (circa 50 tot 350 na Christus) ononderbroken werd bewoond² en gelokaliseerd kan worden in de richting van Destelbergen (Eenbeekeinde). Deze vicus strekte zich uit in westelijke richting, langs de huidige Dendermondsesteenweg op een hogere zandrug, die doorliep tot aan de samenvloeiing van de Leie en de Schelde, waar Amandus in het tweede kwart van de 7^e eeuw de Sint-Baafsabdij zou stichten.

Een kleine villa of Gallo-Romeinse nederzetting bevond zich eveneens op de Blandijnberg, op de plaats waar kort na 650 een tweede klooster gesticht wordt, met name Blandinium, de latere Sint-Pietersabdij. Verscheidene losse vondsten, verspreid over de stad teruggevonden, wijzen eveneens op een diffuse menselijke aanwezigheid vanaf de Gallo-Romeinse periode.

Op het einde van de 9^e eeuw ontwikkelde zich een tweede portus nabij de grafelijke burcht, waarna deze in de 10^e eeuw vergroeide met de hoger genoemde Portus Ganda tot het typisch Middeleeuwse Gent met voornamelijk handels- en ambachtskarakter. Circa 1100 bedroeg de stadsoppervlakte van de Kuip 80 hectare en werd ze omgeven door een eerste versterkingsgordel van deels natuurlijke en deels gegraven waterlopen.

In de loop van de 12^e eeuw kwam een economische bloei tot stand door de ontwikkeling van de lakennijverheid en de handel waardoor de bevolking van de stad sterk aangroeide. Dit noopte tot gebiedsuitbreiding waardoor de stad uit haar eerste omheining groeide. De omliggende gebieden en landelijke kernen, door de graven aan het gezag van de abdijen onttrokken en in leen gegeven aan voorname families, werden geleidelijk aan afgekocht en onder het toezicht van de Schepenen geplaatst. Hierbij werd onmiddellijk een tweede verdedigingsgordel met grachten, dammen en versterkte poorten voorzien, om de nieuwe gebieden te beschermen. Deze stadsgordel vormde echter geen aaneengesloten geheel, maar werd ten dele

¹ Charles L. & Laleman M.C., 2006. *Het Gent boek*, Waanders Uitgevers, Zwolle.

² Agentschap Onroerend Erfgoed 2019: *Gent – middeleeuwse stadskern* [online], <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/121063> (geraadpleegd op 11 september 2019).

gevormd door onbewoonde laag gelegen gronden die door een sluizensysteem onder water gezet konden worden.

Binnen deze 14^e-eeuwse stadsomwalling bevonden zich eveneens verschillende onafhankelijke, zelfs omwalde kernen met eigen bestuur. Op dat moment bevond het huidige onderzoeksgebied zich reeds binnen de stadsomwalling, hoewel grote gebieden nog lange tijd onbewoond bleven. Het huidige onderzoeksgebied bevond zich binnen een meersengebied dat bekend stond als de Muinkmeersen, dat zijn oorsprong kende in de alluviale vlakte van de Schelde. Dit drassige gebied, gelegen tussen de Bovenschelde en de Oude Schelde, behoorde tot 1796 toe aan de Sint-Pietersabdij, waarbij 'muink' verwijst naar de monniken van deze abdij³. Deze Muinkmeersen werden in drogere seizoenen gebruikt als bleekweides. Na de verkoop van deze gronden aan privépersonen op het einde van de 18e eeuw bleven deze bleekweides in gebruik voor de exponentieel groeiende textielindustrie.

Figuur 1. Zicht op de Muinkmeersen⁴.

In de loop van de 19e eeuw zullen vele hiervan drastisch gesaneerd worden en zullen de Muinkmeersen volledig in het stedelijk weefsel worden opgenomen. De wijken Overschelde en Muinkmeersen worden pas ontwikkeld na de aanleg van de spoorweg in 1837 en de dierentuin in 1851 die tevens het karakter van deze wijken hebben bepaald. Rondom het Zuidstation werden brede winkelstraten aangelegd die in verbinding stonden met de drie belangrijkste pleinen van de oude stad, met name de Vrijdagmarkt, de Korenmarkt en de Kouter. De architectuur wordt gekenmerkt door hoge huizen, vaak meergezinswoningen met kleinhandelsfunctie op de begane grond. Eén van deze winkelstraten was de Zuidstationstraat⁵, die werd aangelegd en volgebouwd tussen 1838 en 1841, en de verbinding maakte

³ <https://www.muinkparkwijk.be/historiek>

⁴ <https://www.muinkparkwijk.be/historiek>

⁵ Agentschap Onroerend Erfgoed 2019: Zuidstationstraat [online], <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/themas/2845> (geraadpleegd op 13 september 2019).

tussen het in 1837 aangelegde Zuidstation in het westen enerzijds en het gelijktijdig aangelegde Jacob van Arteveldeplein (huidige Sint-Annaplein) in het oosten anderzijds. Van hieruit was de Vrijdagmarkt, via de Keizer Karelstraat, gemakkelijk toegankelijk.

Figuur 2. Zicht op de Zuidstationstraat vanaf het huidige Woodrow Wilsonplein (@Beeldbank Gent).

Het onderzoeksgebied zelf maakt deel uit van een neoclassicistisch huizenblok⁶ op de hoek van de Zuidstationstraat en het Graaf van Vlaanderenplein. Het geheel, dat werd opgenomen in de inventaris als een beschermd stadsgezicht, wordt omschreven als een midden-19^e-eeuws complex dat werd opgevat als zogenaamde 'prestige-architectuur' ten opzichte van het ondertussen verdwenen treinstation.

⁶ Agentschap Onroerend Erfgoed 2019: Neoclassicistisch huizenblok met omgeving [online], <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/8913> (geraadpleegd op 13 september 2019).

Figuur 3. Zicht op de Zuidstationstraat 31-33 (©Beeldbank Gent).

1.2 Evolutie van het gebied op basis van kaarten en luchtfoto's

Om de archeologische waarde van het onderzoeksgebied in te schatten wordt in onderstaand hoofdstuk historisch kaartenmateriaal onderzocht. Het oudste kaartenmateriaal waarop het onderzoeksgebied herkenbaar gekarteerd is, dateert uit de 16^e eeuw.

1.2.1 Panoramisch Gezicht op Gent (1534)

Het oudste beschikbare kaartenmateriaal waarop de stad Gent in zijn geheel wordt afgebeeld, is ook het meest bekende en dateert uit 1534. Het betreft een anoniem werk, dat wellicht in opdracht van de Sint-Baafsabdij werd gemaakt.⁷ Het schilderij portretteert immers de hele stad Gent, gezien vanop de Sint-Amandsberg ten oosten van de stad en legt daarbij de klemtoon op de ommuurde abdij met de grote monnikenkerk en het Sint-Baafsdorp dat op de voorgrond staat afgebeeld⁸ en in de loop van de 14^e eeuw binnen de stadsomwalling werd opgenomen. Niet alleen de stadskern, maar ook het landschap en een aantal kernen buiten de poorten worden in beeld gebracht.⁹ Topografisch geeft dit werk een vrij nauwkeurig beeld van het laat-Middeleeuwse Gent (met uitzondering van het toen modieuze hoge vogelperspectief, van waaruit het zicht is gemaakt, nvdr.).

⁷ Sommige auteurs zijn van mening dat de opdracht voor dit schilderij gegeven werd door de Sint-Baafsabdij omdat deze zo prominent op de voorgrond staat afgebeeld. Vermoedelijk kan dit eerder verklaard worden door het perspectief van waaruit de stad geschilderd werd, met name de hoogte van de Sint-Amandsberg of Kapelleberg die een panoramisch zicht op de stad mogelijk maakte. De aanwezigheid van de wapenschilden van de stad Gent en het graafschap Vlaanderen bovenaan het stadsgezicht bevestigen dat wellicht de stad zelf de opdrachtgever was.

⁸ Charles L. & Laleman M.C., 2006. *Het Gent boek*, Waanders Uitgevers, Zwolle.

⁹ Laleman M.C., 2014. *Het Panoramisch Gezicht op Gent 1534*, in: *Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde LXVIII, Gent*, p. 165-207.

Figuur 4. Het Panoramisch Gezicht op Gent.¹⁰

Het huidige onderzoeksgebied kan worden gesitueerd op basis van de herkenbare elementen zoals de Hooipoort, de Ketelvest en de Nederschelde. Het moerassige gebied ten oosten van deze laatste rivier wordt weergegeven als bleekweides, wat

¹⁰ https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/2/2e/Hires_1534_STAM_GENT.jpg

overeenkomt met de hydrografische situering van het onderzoeksgebied. Dit meersengebied is een restant van de vele meanders van de Schelde binnen het gestabiliseerde (Holocene) stroomgebied van de Schelde.

1.2.2 Kaart van Jacob van Deventer (circa 1560)

Deze kaart van Gent is de eerste plattegrond waarin niet langer het picturale de overhand heeft, maar juist het werkelijke aanzien van de stad getrouw wordt benaderd. De kaarten van Jacob van Deventer waren bedoeld voor militair gebruik en hij verrichtte hiervoor tal van metingen met een opmerkelijke nauwkeurigheid als resultaat. Het verloop van het wegennet en de verhoudingen tussen de bouwblokken worden minutieus aangehouden.

Figuur 5. Situering van het onderzoeksgebied ten opzichte van de kaart van Jacob van Deventer.¹¹

Het onderzoeksgebied kan worden gesitueerd tussen de Nederschelde in het westen en de Oude Schelde in het noorden en het oosten. Het betreft een onbebouwd gebied waarover geen uitspraken kunnen gedaan worden met betrekking tot landgebruik. Op basis van ouder (en jonger) kaartmateriaal is echter geweten dat het een meersengebied betreft, dat waarschijnlijk in gebruik was als bleekweide.

Het is duidelijk dat de topografische, hydrografische en aardkundige gegevens bevestigd worden door het gekarteerde landgebruik in de 16^e eeuw. Het

¹¹ https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Map_of_Ghent_by_Jacob_van_Deventer

onderzoeksgebied is een meersengebied dat zijn oorsprong heeft in de alluviale vlakte van de Schelde.

1.2.3 Kaart van Horenbault¹² (1619)

In opdracht van het stadsbestuur vervaardigde Jacques Horenbault -schilder, landmeter en kaartenmaker- een nauwkeurige kaart van Gent. Deze kaart omvatte de binnenstad en het volledige omliggende platteland waarover de stad zeggenschap had. De kaart geeft een sterk vergelijkbaar beeld als de kaart van Deventer, hoewel er meer dan een halve eeuw tijdsverschil tussen de opmaak van beide kaarten zit.

9

Figuur 6. Situering van het onderzoeksgebied ten opzichte van de kaart van Horenbault.¹³

Er is een kleine verschuiving op het kaartenmateriaal zichtbaar: het onderzoeksgebied moet in realiteit iets naar het noord(west)en gesitueerd worden, ter hoogte van het grote perceel in de bocht van de Oude Schelde. Het uitzicht van het onderzoeksgebied is nog niet gewijzigd: er is nog steeds sprake van een meersengebied, dat op de kaart staat gemarkeerd als de 'Muinkmeersen' (niet zichtbaar op het uittreksel, nvdr.). Er is een duidelijke perceelsindeling te herkennen: de verschillende bleekvelden worden van elkaar gescheiden middels de zogenaamde 'kraak' (gietsloten langs de velden) van waaruit het linnen met water

¹² Charles L. e.a., 2008. *Van walsites en speelhoven. Het Vrije van Gent bij Jacques Horenbault (1619), De Zwarte Doos, Gent.*

¹³ https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Old_maps_of_Ghent_by_Jacques_Horenbault#/media/File:Detail_Stadsplan_Gent,_Horenbault_-_1619.jpg

besprenkeld kon worden alvorens de zon kon inwerken op het textiel. Omwille van de geringe reikwijdte van de 'hoos' van de bleker (een specifieke houten waterschep) hebben bleekvelden een vrij beperkte breedte (gemiddeld zo'n 17,5 meter en niet meer dan 22 meter).¹⁴

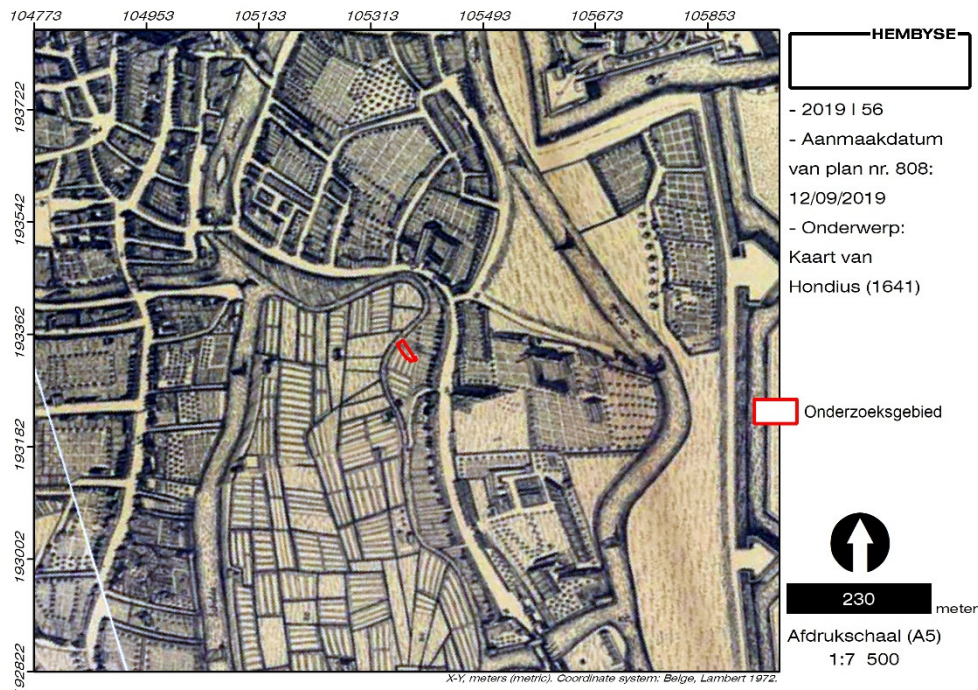
Figuur 7. Een blekersknecht met 'hoos'.

Tevens zijn enkele kleine gebouwtjes te herkennen op het kaartenmateriaal: deze werden gebruikt voor opslag.

¹⁴ <https://www.schotertuin.nl/oorsprong-schotertuin/blekerijen/>

1.2.4 Kaart van Hondius en Sanderus (1641)

In 1641 graveerde Hendrik Hondius de Jonge (1597-1651) een plan met als titel 'Gandavum urbis Antiqua'. De opdracht ging uit van Antonius Sanderus, die er een verkleining van maakte voor zijn 'Flandria Illustrata'.

Figuur 8. Situering van het onderzoeksgebied ten opzichte van de kaart van Hondius.¹⁵

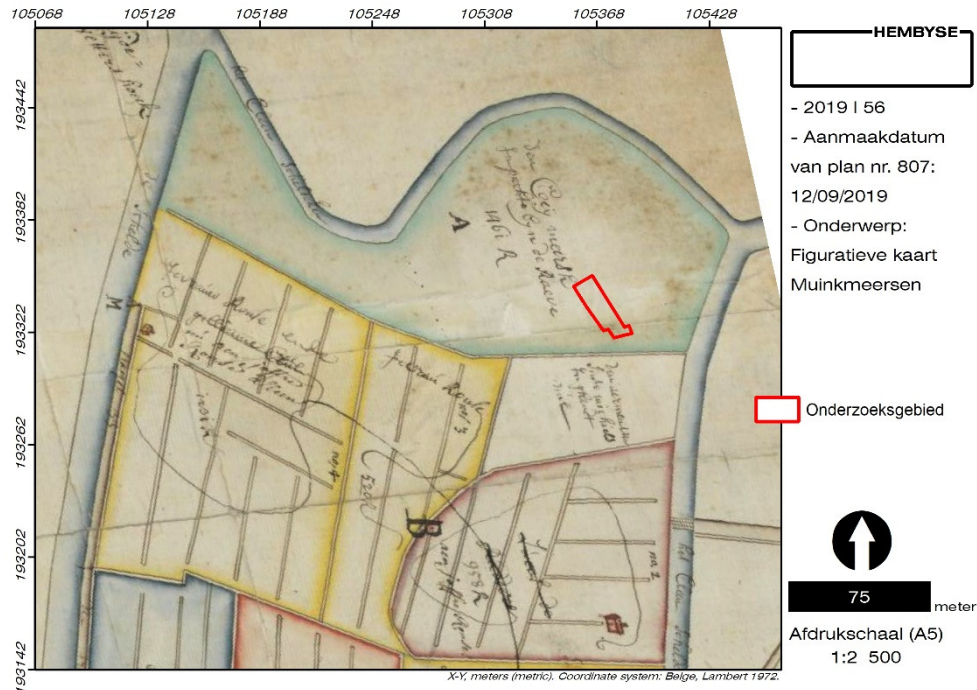
Op basis van de referentiestructuren (Oude Schelde en Nederschelde) kan het onderzoeksgebied gesitueerd worden in het meersengebied ten zuidwesten van het Spanjaardenkasteel. Er is een verschuiving van het kaartblad in westelijke richting: het onderzoeksgebied bevindt zich in realiteit iets meer naar het noordwesten, binnen de bocht van de Oude Schelde. Voorts is het uitzicht van de bleekvelden niet gewijzigd: de verschillende bleekvelden zijn duidelijk herkenbaar, net als enkele kleine opslaggebouwtjes. De grote lijnen van de perceelsindeling zijn ongewijzigd, al is hier sprake van wat meer detailwerking dan op het oudere kaartmateriaal.

¹⁵

https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Maps_of_Ghent_by_Hendrik_Hondius#/media/File:Map_of_Ghent_by_Hondius.jpg

1.2.5 Figuratieve kaart van de Gentse wijk Muinkmeersen (1701-1797)

Deze kaart geeft een overzicht van de indeling van de Muinkmeersen tijdens de 18e eeuw. De verschillende percelen worden aangeduid met hun respectievelijke eigenaar en de verschillende gietsloten worden duidelijk weergegeven. Tevens is zichtbaar dat elke eigenaar beschikt over ten minste één opslaggebouwtje.

Figuur 9. Situering van het onderzoeksgebied op de kaart uit 1698.

Het onderzoeksgebied bevindt zich in het uiterste noorden van de Muinkmeersen, in de bocht van de Oude Schelde (hier 'het Cleen Scheldeken' genoemd). Dit gebied wordt echter niet weergegeven als bleekveld, maar eerder als een overstroomd of moerassig gebied, waarvan het gebruik niet nader gedefinieerd wordt. Het geheel staat aangeduid als 'den Coey meersh in pachte byn de Raeve'. Net ten westen van deze tekst wordt een stippellijn weergegeven, wat mogelijks aanduidt dat er een doorsteek was vanaf 'het Cleen Scheldeken' naar de bleekweiden ten zuiden van de Koemeersen.

1.2.6 Kaart van Villaret (1745-1748)

De Villaretkaart is genoemd naar Jean Villaret, ingenieur-geograaf bij het Franse hof en één van de makers van deze kaart, die tot stand kwam na één van de Franse veroveringstochten door onze gewesten. De Fransen kregen de controle over ons territorium gedurende enkele jaren, tijdens dewelke zij de pas veroverde gebieden in kaart brachten. Door de zin voor detail bieden deze kaarten een uniek zicht op onze gewesten.

Figuur 10. Situering van het onderzoeksgebied op de kaart van Villaret.

Op dit uittreksel van de kaart van Villaret is een lichte verschuiving in noordwestelijke richting aanwezig, waardoor het onderzoeksgebied in feite iets meer naar het noordwesten gesitueerd dient te worden. Niettemin lijkt het landgebruik ongewijzigd: het onderzoeksgebied bevindt zich nog steeds in een drassig gebied dat op deze kaart staat gekarteerd als inundatiegebied.

1.2.7 Atlas van Ferraris (1777)

Deze kaart kwam tot stand in opdracht van keizerin Maria-Theresia en keizer Jozef II. Onder leiding van generaal Joseph-Jean François graaf de Ferraris werden de Oostenrijkse Nederlanden voor het eerst systematisch en grootschalig gekarteerd.

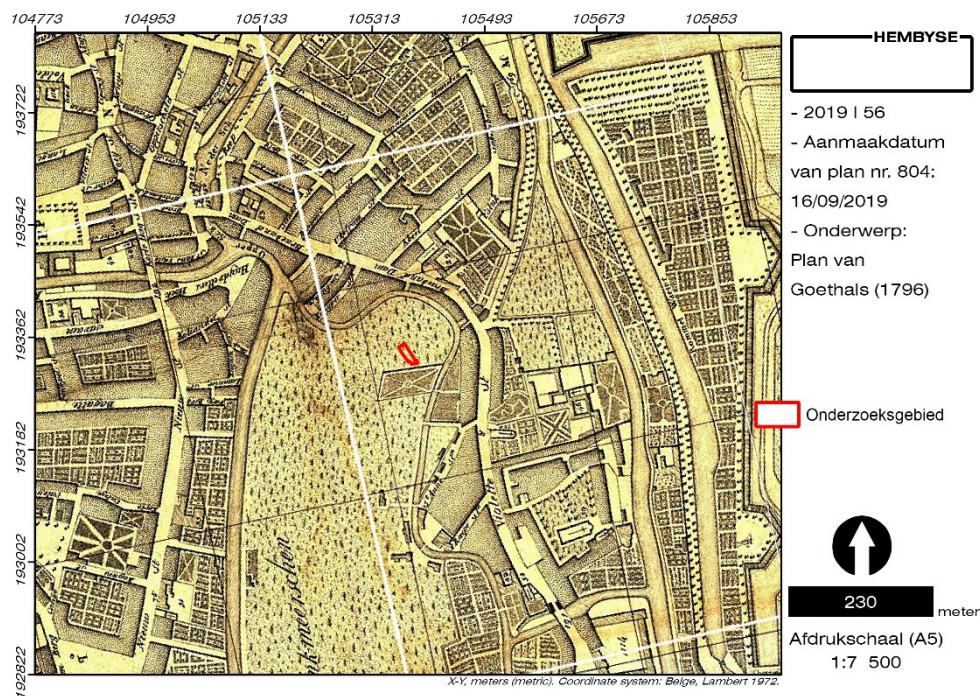

Figuur 11. Situering van het onderzoeksgebied op de kaart van Ferraris.

Enkele decennia na de kaart van Villaret blijft het landgebruik ongewijzigd: het gebied tussen de Nederschelde en de Oude Schelde is nog steeds een meersengebied waarin de verschillende gietsloten duidelijk te herkennen zijn. Wel valt op te merken dat de gietsloten zijn doorgetrokken tot in de 'Coeymeersh', dus mogelijk bevindt het onderzoeksgebied zich binnen een bleekweide.

1.2.8 Plan van Goethals (1796)

Deze Nederlandstalige kaart werd getekend door landmeter Georges Goethals en toont een nieuwe stad. Nieuw aan dit stadsplan was onder meer de gedetailleerde weergave van de straatnamen.

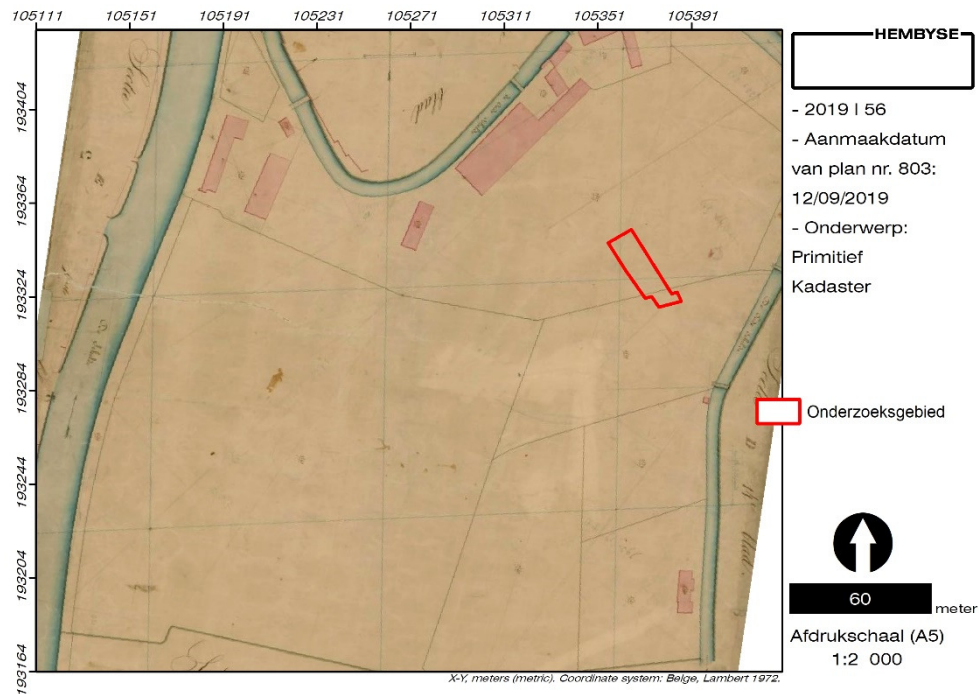
Figuur 12. Situering van het onderzoeksgebied op het plan van Goethals uit 1796.

Het uitzicht van het gebied tussen de Nederschelde en de Oude Schelde is nog steeds niet gewijzigd. Dit betekent dus dat het onderzoeksgebied tot aan het einde van de 18^e eeuw gelegen was binnen een drassig gebied, dat gekend stond als de Muinkmeersen, en waarbinnen sprake was van verschillende bleekweides. De enige bebouwing binnen dit blekerij-areaal betrof kleine gebouwtjes met een opslagfunctie.

Wel maakt deze kaart duidelijk dat er een geleidelijke ingebruikname is van dit gebied voor andere doeleinden: net ten zuiden van het onderzoeksgebied lijkt een Franse tuin ingericht te zijn. En ook verder naar het zuiden lijkt een deel van de Muinkmeersen voldoende droog gelegd te zijn om er moestuinen aan te leggen.

1.2.9 Primitief kadaster (circa 1830)

Aan het begin van de 19^e eeuw worden de Muinkmeersen geleidelijk aan opgenomen in het stedelijk weefsel.

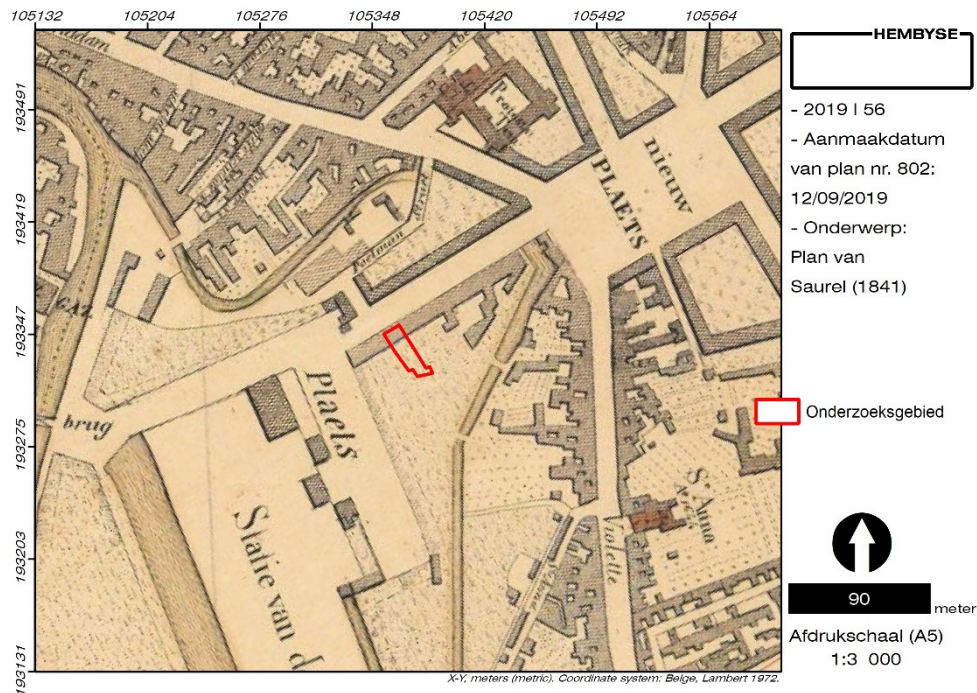

Figuur 13. Situering van het onderzoeksgebied op het primitief kadaster.

Op het Primitief Kadaster wordt dit duidelijk doordat er niet alleen sprake is van perceelsnummers, maar ook door de oprichting van enkele grotere gebouwen in het noorden van de Muinkmeersen. Het onderzoeksgebied zelf blijft nog onbebouwd.

1.2.10 Plan van Saurel (1841)

De stad Gent staat niet gekarteerd op het kaartenmateriaal van Popp, maar er kan wel teruggegrepen worden naar het stadsplan van B.J. Saurel, landmeter eerste klas, uit diezelfde periode.

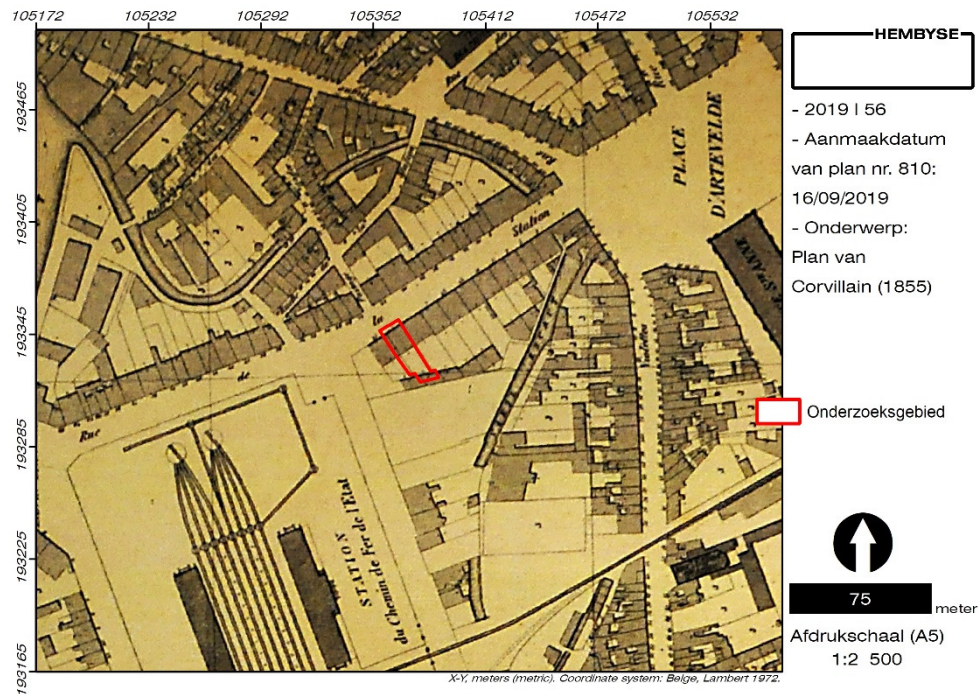

Figuur 14. Situering van het onderzoeksgebied op het plan van Saurel uit 1841.

De kaart toont een volledig nieuw stadsdeel. Ten westen van het onderzoeksgebied werd gestart met de aanleg van het Zuidstation. Hoewel de eerste trein reeds in 1837 aankwam in de Muinkmeersen, was het station pas voltooid in 1850. Ten oosten is de 'nieuw Plaets' zichtbaar, het huidige Sint-Annaplein. De verbinding tussen beide wordt gevormd door de Zuidstationstraat, een vrij brede boulevard waarlangs statige herenhuizen werden opgericht. Hiervoor werd een stukje van de Oude Schelde overwelfd. En hoewel enkel het gebied ten westen van het Zuidstation nog wordt aangeduid als Muinkmeersen, lijkt het achterplan van de huizen langs de Zuidstationstraat nog te bestaan uit drassige gebieden. Het onderzoeksgebied wordt aldus gekenmerkt door een herenhuis langs de Zuidstationstraat in het noorden en een lange drassige "achtertuin".

1.2.11 Plan van Corvillain (1855-1857)

Een decennium later blijft van het meersengebied niet veel meer over: ook de achterliggende gebieden zijn nu opgenomen in het stedelijke weefsel.

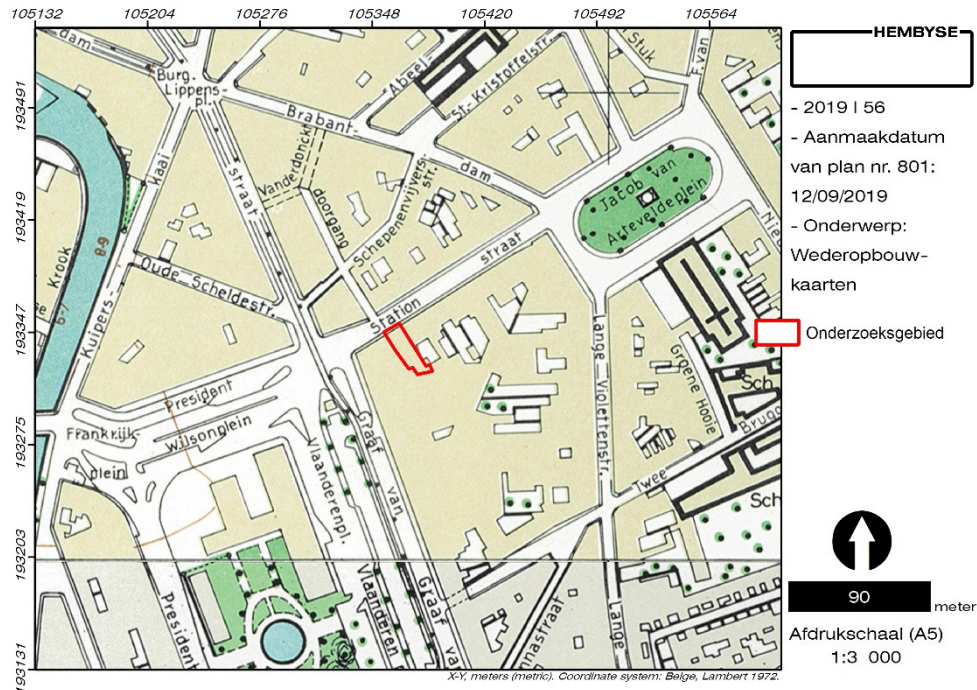

Figuur 15. Situering van het onderzoeksgebied op het plan van Corvillain uit 1855.

Er wordt een duidelijke perceelsindeling weergegeven waaruit blijkt dat binnen het onderzoeksgebied niet alleen sprake is van het herenhuis aan de straatzijde, maar tevens van een bijgebouwtje aan de zuidzijde van het perceel. Het tussenliggende gedeelte blijft onbebouwd en kent vermoedelijk een gebruik als tuin of binnenkoer.

1.2.12 Topografische kaarten Ministerie van Openbare Werken en Wederopbouw (1950-1970)

Tussen 1950 en 1970 heeft het Ministerie van Openbare Werken en Wederopbouw een aantal topografische kaarten opgemaakt. Slechts de kustlijn en een aantal stedelijke gebieden, waaronder ook de stad Gent, werden gekarteerd.

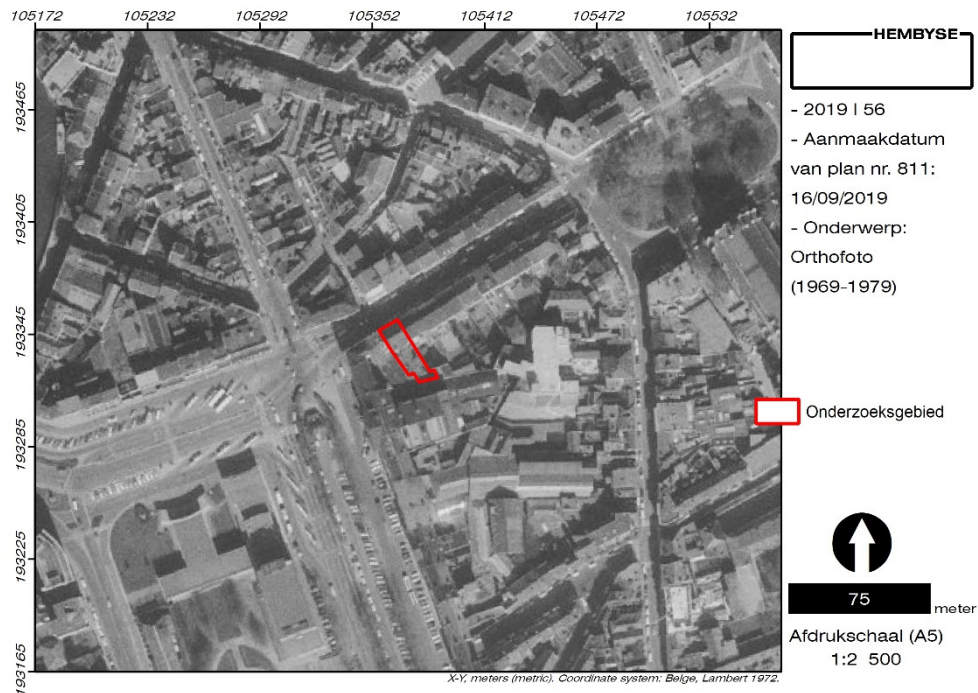

Figuur 16. Situering van het onderzoeksgebied op het plan van Saurel uit 1841.

De kaart geeft opnieuw enkele belangrijke wijzigingen weer, en dan voornamelijk ter hoogte van het huidige Woodrow Wilsonplein: het Zuidstation zelf is immers verdwenen, en dit sinds 1920. Het werd vervangen door het huidige Koning Albertpark. Ten zuidoosten van het onderzoeksgebied is de loop van de Oude Schelde verdwenen. Het gebied tussen de Zuidstationstraat en de Lange Violettenstraat is nagenoeg volledig bebouwd, met slechts enkele binnenkoertjes. Het onderzoeksgebied zelf bestaat uit één groot woonblok.

1.2.13 Orthofoto uit 1969-1979

Dit is tevens de situatie die wordt weergegeven op de luchtfoto van de omgeving van het onderzoeksgebied uit 1969-1979. Het Woodrow Wilsonplein ten westen en het Sint-Annaplein ten oosten zijn duidelijk herkenbaar.

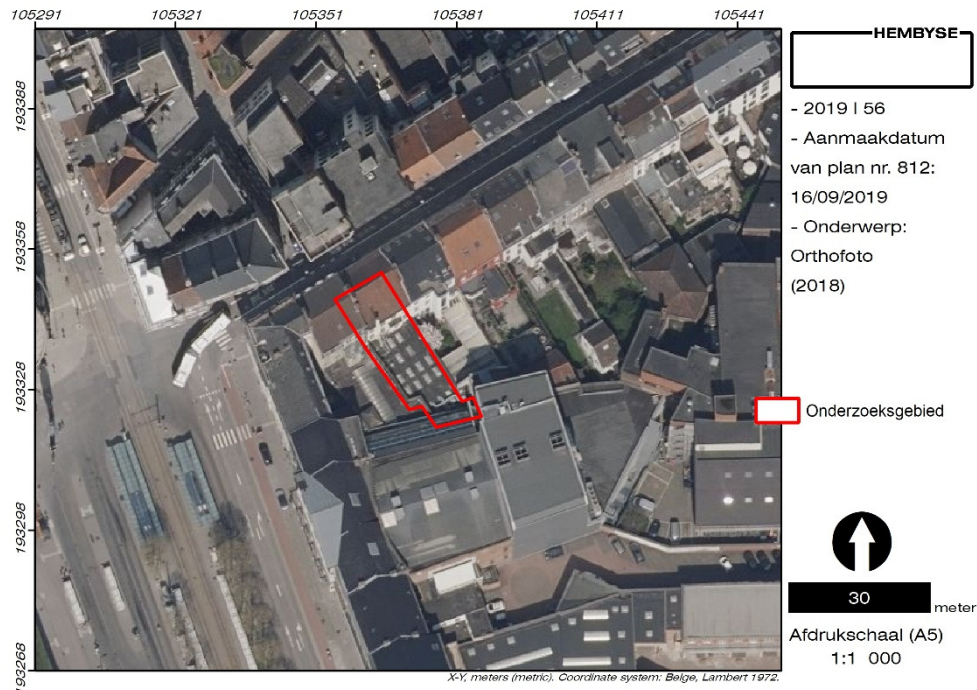

Figuur 17. Situering van het onderzoeksgebied op de luchtfoto uit 1969-1979.

Daartussen bevindt zich de Zuidstationstraat, waarlangs het onderzoeksgebied zich kenmerkt als een dichtbebouwd perceel. Aan de straatzijde is het dak van het statige herenhuis nog goed te onderscheiden. Het achterplan is eveneens volledig overdekt middels een plat dak. Deze situatie blijft ongewijzigd tot op heden en is meer in detail zichtbaar op meer recente luchtopnames.

1.2.14 Orthofoto uit 2018

Op de vrij gedetailleerde luchtfoto uit 2018 is de situatie zoals heden aanwezig goed herkenbaar. De oudere lucht- en orthofoto's laten weinig details over het onderzoeksgebied zien. Middels deze foto's kan worden bevestigd dat het onderzoeksgebied op dezelfde manier bebouwd was als op de Wederopbouwkaarten gekarteerd is en dat deze situatie naar alle waarschijnlijkheid reeds kort na de Tweede Wereldoorlog bestendig was.

Figuur 18. Situering van het onderzoeksgebied op de luchtfoto uit 2018.

Dit is de situatie zoals deze tijdens het plaatsbezoek werd aangetroffen. Hierbij kunnen enkele opmerkingen over de leeftijd van de gebouwen worden gemaakt. In eerste instantie is het duidelijk dat het huidige herenhuis teruggaat tot het allereerste gebouw dat hier werd opgericht, en dit rond het midden van de 19^e eeuw. Het bijgebouwtje in het zuiden van het onderzoeksgebied werd hoogstwaarschijnlijk afgebroken, aangezien hiervan binnen het onderzoeksgebied geen zichtbare restanten meer aanwezig zijn: de volledige achterbouw behoort immers tot dezelfde bouwfase, wat zich eveneens uit in de dakbedekking (roofing, EPDM en PVC lichtkoepels) die duidelijk één geheel vormt. Deze laatste bouwfase kan gesitueerd worden tussen het einde van de 19e en het begin van de 20e eeuw. Op basis van de gebruikte materialen betreft het eerder de 20e eeuw.

2 Tussentijds besluit

Op basis van het historisch kaartenmateriaal kan worden gesteld dat het onderzoeksgebied vanaf het Holoceen een nat weiland was, dat vermoedelijk vanaf de Late Middeleeuwen bekend stond als de Muinkmeersen. Het onderzoeksgebied maakte dus deel uit van de gestabiliseerde alluviale vlakte van de Schelde, waardoor het enkel seizoenaal droog kwam te liggen en als bleekweide in gebruik was. Dit betekent dat de kans op het aantreffen van sporen en structuren die voorafgaan aan de stadsontwikkeling van eind 19^e eeuw zeer klein tot onbestaand is. Het gebied maakte immers geen deel uit van een bewoningskern.

Deze onontgonnen zone werd in het tweede kwart van de 19^e eeuw aangewend voor de aanleg van het Zuidstation waarvan de bouw werd afgerond in 1850. Dit vormde meteen het startschot voor de ontwikkeling van het voormalige meersengebied. De stadsuitbreiding oriënteerde zich langsheen enkele brede winkelstraten, zoals de Zuidstationstraat, die de verbinding moesten vormen met de oude binnenstad.

De bebouwing binnen het onderzoeksgebied aan de straatzijde dateert dus uit het midden van de 19^e eeuw. Men kan stellen dat er aaneengesloten burgerhuizen zijn gebouwd, met een kelder aan de straatzijde. Het noordelijk gelegen achterplan is pas in de 19^e, maar hoogstwaarschijnlijk eerder in de 20^e eeuw bebouwd. In functie van het gebruik als bank, restaurant en gezondheidscentrum¹⁶ is het achterplan volgebouwd waarbij het bijgebouwtje uit het einde van de 19^e eeuw werd afgebroken.

---

¹⁶Buiten gebruik geraakt na een felle brand in januari 2017.

3 Bibliografie voor deel 8

Naslagwerken

Agentschap Onroerend Erfgoed 2019: *Gent – middeleeuwse stadskern* [online], <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/121063> (geraadpleegd op 11 september 2019).

Agentschap Onroerend Erfgoed 2019: *Neoclassicistisch huizenblok met omgeving* [online], <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/8913> (geraadpleegd op 13 september 2019).

Agentschap Onroerend Erfgoed 2019: *Zuidstationstraat* [online], <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/themas/2845> (geraadpleegd op 13 september 2019).

Capiteyn A., Charles L. & Laleman M.C., 2007. *Historische Atlas van Gent: een visie op verleden en toekomst*, Gent.

Charles L. & Laleman M.C., 2006. *Het Gent boek*, Waanders Uitgevers, Zwolle.

Charles L., Laleman M.-C., Lievois D. & Steurbaut P., 2008. *Van walsites en speelhoven. Het vrije van Gent bij Jacques Horenbault (1619)*, Gent.

23

De Clercq L., 2005. *Een Gentse waterzooi. De geschiedenis van het dempen en overwelden van de waterlopen in Gent (1866-1914). Casus: het dempen van de Rietgracht*, in: Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde LIX, Gent.

Laleman M.C., 2014. *Het Panoramisch Gezicht op Gent 1534*, in: Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde LXVIII, Gent, p. 165-207.

Vandeputte O., 1995. *Gids voor Vlaanderen. Toeristische en culturele gids van de Vlaamse gemeenten*, Uitgeverij Lannoo, Tielt.

Online bronnen:

<http://www.geopunt.be/>

<https://www.dov.vlaanderen.be/>

<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/>

<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/>

<https://cai.onroerenderfgoed.be/>

<http://uurl.kbr.be>

<https://www.cartesius.be/>

<https://stad.gent/>

<https://www.gent-geprent.com/>

<https://gentdekuip.com/>

<https://www.muinkparkwijk.be/historiek>

<https://www.schotertuin.nl/oorsprong-schotertuin/blekerijen/>

4 Lijst van figuren, gebruikt in deel 8

Figuur 1. Zicht op de Muinkmeersen.....	3
Figuur 2. Zicht op de Zuidstationstraat vanaf het huidige Woodrow Wilsonplein (©Beeldbank Gent).....	4
Figuur 3. Zicht op de Zuidstationstraat 31-33 (©Beeldbank Gent).....	5
Figuur 4. Het Panoramisch Gezicht op Gent.	7
Figuur 5. Situering van het onderzoeksgebied ten opzichte van de kaart van Jacob van Deventer.	8
Figuur 6. Situering van het onderzoeksgebied ten opzichte van de kaart van Horenbault.....	9
Figuur 7. Een blekersknecht met 'hoos'.	10
Figuur 8. Situering van het onderzoeksgebied ten opzichte van de kaart van Hondius.	11
Figuur 9. Situering van het onderzoeksgebied op de kaart uit 1698.....	12
Figuur 10. Situering van het onderzoeksgebied op de kaart van Villaret.	13
Figuur 11. Situering van het onderzoeksgebied op de kaart van Ferraris.....	14
Figuur 12. Situering van het onderzoeksgebied op het plan van Goethals uit 1796.	15
Figuur 13. Situering van het onderzoeksgebied op het primitief kadaster.....	16
Figuur 14. Situering van het onderzoeksgebied op het plan van Saurel uit 1841..	17
Figuur 15. Situering van het onderzoeksgebied op het plan van Corvillain uit 1855.	18
Figuur 16. Situering van het onderzoeksgebied op het plan van Saurel uit 1841..	19
Figuur 17. Situering van het onderzoeksgebied op de luchtfoto uit 1969-1979. ...	20
Figuur 18. Situering van het onderzoeksgebied op de luchtfoto uit 2018.....	21

ONDERZOEK:

Gent, Zuidstationstraat 31-33

ONDERDEEL

9

Assessment van archeologische data

INHOUDSOPGAVE

1	Bestaande archeologische data	2
1.1	Vastgestelde archeologische zones	2
1.2	Gebieden Geen Archeologie	3
1.3	Centrale Archeologische Inventaris	4
1.4	Bekrachtigde archeologienota's	5
2	Tussentijds besluit	7
3	Bibliografie voor deel 9	8
4	Lijst van figuren, gebruikt in deel 9	9

1 Bestaande archeologische data

1.1 Vastgestelde archeologische zones

De inventaris van archeologische zones brengt in kaart in welke gebieden archeologische resten of sporen met een aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid in de grond aanwezig zijn. Bij de selectie van zones door het Agentschap Onroerend Erfgoed spelen twee elementen een belangrijke rol: er moet een goede aanwijzing zijn voor de aanwezigheid van archeologisch erfgoed en er moet een goede aanwijzing zijn dat dit erfgoed nog voldoende goed bewaard is om archeologische waarde te hebben.

De afbakening van archeologische zones is gebeurd op basis van archeologische waarnemingen, landschappelijke, topografische, bodemkundige, historische en andere gegevens.

Het onderzoeksgebied aan de Zuidstationstraat bevindt zich binnen de vastgestelde archeologische zone “Historische Stadskern van Gent”, die is afgelijnd op basis van voornamelijk cartografische gegevens.

Figuur 1. Situering van het onderzoeksgebied ten opzichte van de Vastgestelde Archeologische Zones.

Enerzijds betekent dit dat de kans op het aantreffen van archeologische sporen en structuren binnen deze zone als groot wordt geacht, anderzijds heeft dit ook zijn invloed op het archeologietraject.

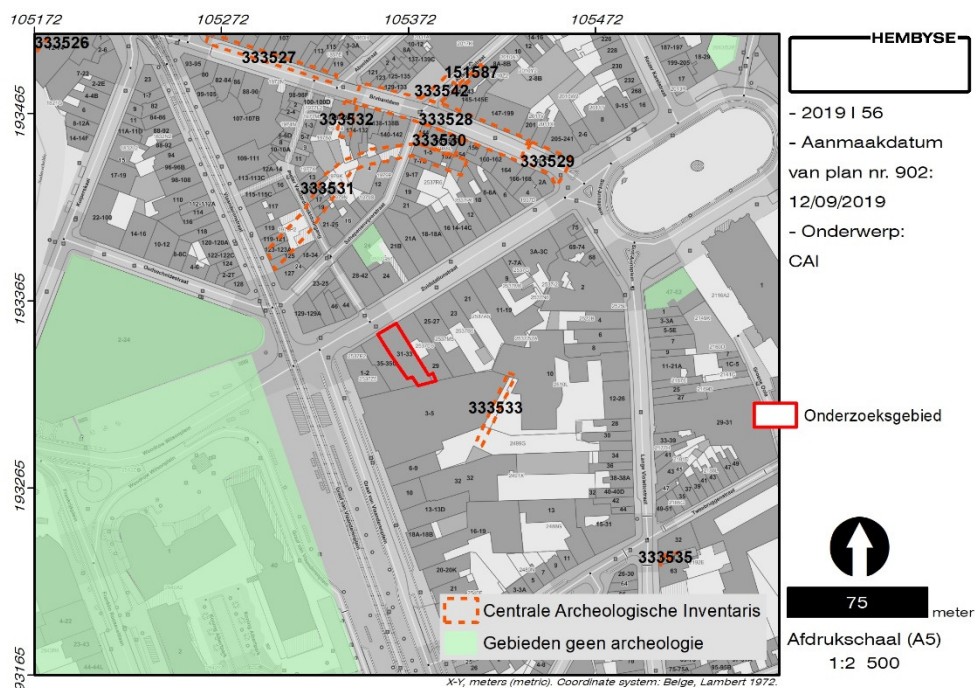
1.2 Gebieden Geen Archeologie

reeds archeologisch onderzoek is uitgevoerd, of gebieden die door de Dienst Stadsarcheologie Gent zijn gekarteerd op basis van eigen data of onderzoek. Ten westen van het onderzoeksgebied is bijvoorbeeld de volledige voormalige stationsomgeving en het huidige shoppingcentrum als een GGA gekarteerd. Ten noorden van het onderzoeksgebied is langs de Schepenenvijverstraat één GGA gekarteerd, net als aan het Sint-Annaplein. Indien deze gebieden niet in de CAI-databank gekarteerd zijn, dan betekent dit dat de stand van de kartering niet up to date is. Zonder aanvullende input van de Dienst Stadsarcheologie Gent is het niet mogelijk om de onderzoeksdata van deze zones te raadplegen.¹

1.3 Centrale Archeologische Inventaris

Een groot aantal van de geregistreerde archeologische onderzoeken en vondsten van Vlaanderen staat geregistreerd in de databank van de Centrale Archeologische Inventaris (CAI).

Binnen het onderzoeksgebied zijn geen archeologische indicatoren in de Centrale Archeologische Inventaris opgenomen.

Figuur 3. Situering van de CAI-meldingen rondom het onderzoeksgebied.

Ten noorden van het huidige onderzoeksgebied bevindt zich CAI Locatie 333531, het betreft een oude Schelde-arm die reeds in deel 8 van deze archeologienota aan bod is gekomen. Belendend aan deze Schelde-arm moet zich de pottenbakkerij Van der Schelden hebben bevonden (CAI Locatie 333530). De overige CAI Locaties

¹ De dato van 16 september 2019 is nog geen advies of data door de Dienst Stadsarcheologie Gent aangereikt.

ten noorden van deze oude Schelde-arm hebben betrekking op aangetroffen muurresten van de bewoning langs de Brabantdam (CAI Locaties 333529 en 333532). CAI Locatie 333528 heeft betrekking op muurresten in Doornikse kalksteen ter hoogte van Brabantdam 158 en 160, waarbij gespeculeerd was dat het kon gaan om het voormalige Godshuis der volders. De Brabantdam en bijbehorende historische bebouwing bevinden zich echter binnen een deel van Gent dat een andere bewoningsdynamiek heeft ondergaan dan het huidige onderzoeksgebied (zie deel 8 van de archeologienota).

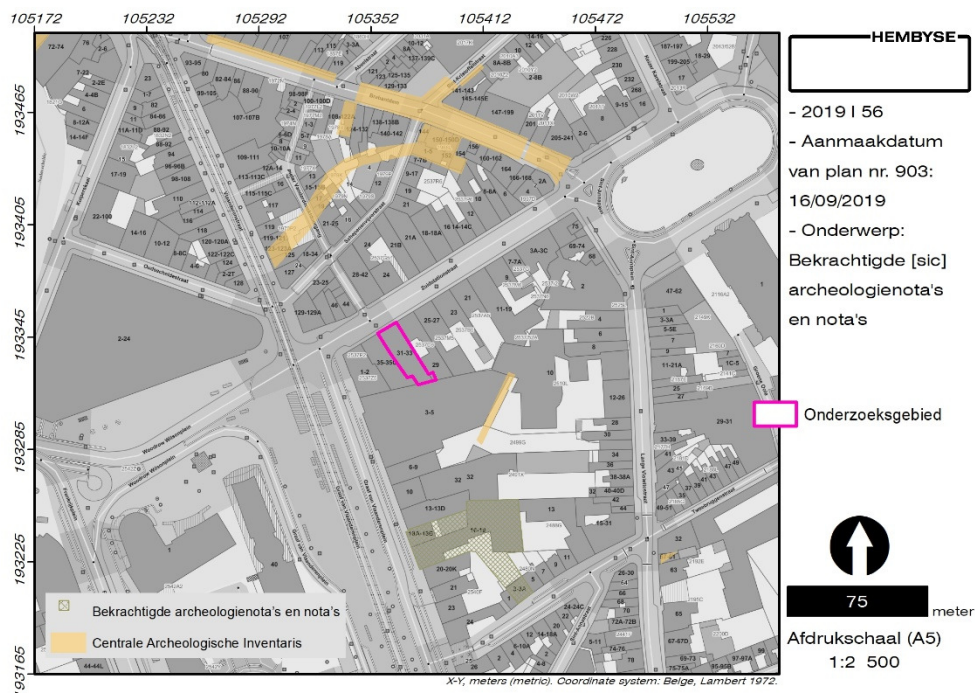
Ten zuidoosten van het onderzoeksgebied bevindt zich CAI Locatie 333533, een afgebakende zone die tevens betrekking heeft op een oude Schelde-arm, die tijdens een werfcontrole bij renovatie van de Capitole afgeboord bleek te zijn met kaaimuren, gestut op houten palen. Mogelijk deed de muur ook dienst als achtergevel of afsluitmuur. Ook deze wordt vermeld in deel 8 van deze archeologienota.

1.4 Bekrachtigde archeologienota's

Sinds 2016 (de wijziging van het Onroerendergoeddecreet, nvdr.) worden alle bekrachtigde archeologienota's en nota's opgenomen in een databank en als dusdanig gekarteerd

Binnen of belendend aan het onderzoeksgebied zijn geen bekrachtigde archeologienota's gekarteerd.

5

Figuur 4. Situering van de gekarteerde bekrachtigde archeologienota's rondom het onderzoeksgebied.

Ten zuiden van het huidige onderzoeksgebied is één bekrachtigde archeologienota opgeleverd, het gaat om een archeologienota met een uitgesteld vooronderzoek aan het Graaf van Vlaanderenplein.² Het onderzoek leverde op basis van het historisch kaartenmateriaal aanwijzingen voor bewoningssporen vanaf de 16e eeuw op. Op basis hiervan, in combinatie met de beperkte impact van de bestaande bebouwing, werd een uitgesteld vooronderzoek met ingreep in de bodem door middel van een combinatie van proefputten en proefsleuven geadviseerd.

---

² *Claesen et al., 2017.*

2 Tussentijds besluit

Er was een algemene verwachting naar de aanwezigheid van archeologische sporen en structuren, maar dit heeft te maken met een veralgemening door het aflijnen van een archeologische zone op basis van een groter cartografisch geheel, namelijk -in grote lijnen- de derde stadsomwalling rond Gent. Dit is een beleidsmatige keuze, gezien het aflijnen van een lappendeken aan kleinere zones niet zinvol is. Daarentegen staan echter wel de GGA, die zich als een voortschrijdend lappendeken over de VAZ verspreiden en een beeld geven van de zones waar geen archeologisch erfgoed meer hoeft te worden verwacht. De CAI en de bekrachtigde archeologienota's geven anderzijds een beeld van de reeds aangetroffen sporen en structuren en de verwachtingen op basis van bureauonderzoeken. Op basis van die archeologische data kan gesteld worden dat er voor het gebied eigenlijk vrij weinig archeologische gegevens of parallellen beschikbaar zijn.

Men kan stellen dat het onderzoeksgebied zich tussen twee oude Schelde-armen bevindt. Ten noorden en ten zuiden daarvan is bewoning vanaf de 16^e eeuw gekend, echter vrij versnipperd. Er is sprake van een pottenbakkerscentrum, maar ook dat bevindt zich ten noorden van de oude Schelde-arm (Schepenenvijver) en langs de historische uitvalsweg Brabantdam. Het archeologisch onderzoek door de Dienst Stadsarcheologie Gent is opgenomen als een GGA, maar de data hiervan zijn nog niet in de CAI opgenomen. Er kan dus geen specifieke archeologische verwachting voor het huidige onderzoeksgebied worden opgemaakt. Men kan echter extrapoleren dat het huidige onderzoeksgebied zich tussen twee Schelde-armen bevond en er daarbuiten een duidelijke verwachting naar archeologische sporen en structuren is, terwijl dit in de zone tussen de Schelde-armen niet het geval lijkt te zijn.

Wat dit betekent voor de archeologische kenniswinst, wordt besproken in Deel 10 van deze archeologienota.

3 Bibliografie voor deel 9

Naslagwerken

Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: *Historische stadskern van Gent* [online], <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/140021> (geraadpleegd op 6 maart 2018).

Capiteyn A., Charles L. & Laleman M.C., 2007. *Historische Atlas van Gent: een visie op verleden en toekomst*, Gent.

Claesen J., Van Genechten B., Verbeelen G., Pil N., Dirix E. & Devroe A., 2017. *Archeologienota zonder ingreep in de bodem. Gent – Graaf Van Vlaanderenplein.*, ARCHEBO rapport 2017A62, Kortenaken.

Charles L. & Laleman M.C., 2006. *Het Gent boek*, Waanders Uitgevers, Zwolle.

De Clercq L., 2005. *Een Gentse waterzooi. De geschiedenis van het dempen en overwelven van de waterlopen in Gent (1866-1914). Casus: het dempen van de Rietgracht*, in: Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde LIX, Gent.

Online bronnen:

<http://www.geopunt.be/>

<https://www.dov.vlaanderen.be/>

<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/>

<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/>

<https://cai.onroerenderfgoed.be/>

<http://uurl.kbr.be>

<https://www.cartesius.be/>

<https://stad.gent/>

<https://www.gent-geprent.com/>

<https://gentdekuip.com/>

4 Lijst van figuren, gebruikt in deel 9

Figuur 1. Situering van het onderzoeksgebied ten opzichte van de Vastgestelde Archeologische Zones.....	2
Figuur 2. Situering van het onderzoeksgebied ten opzichte van de Gebieden Geen Archeologie.	3
Figuur 3. Situering van de CAI-meldingen rondom het onderzoeksgebied.	4
Figuur 4. Situering van de gekarteerde bekrachtigde archeologienota's rondom het onderzoeksgebied.	5

ONDERZOEK:

Gent, Zuidstationstraat 31-33

ONDERDEEL

10

Synthese en waardering

INHOUDSOPGAVE

1	Datering/interpretatie van de dataset	2
1.1	Volledigheid van de dataset	2
1.2	Huidige dataset.....	2
1.3	Waardering van de archeologische site	3
1.4	Impact van de geplande werken	4
2	Vervolgtraject	5
2.1	Antwoord op de onderzoeksvragen.....	5
2.2	Afweging van de te nemen maatregelen	6
2.3	Bepaling van de te nemen maatregelen	7
2.4	Randvoorwaarden.....	7
3	Bibliografie voor deel 10.....	8

1 Datering/Interpretatie van de dataset

1.1 Volledigheid van de dataset

Het onderzoek kadert in de aanvraag van een omgevingsvergunning voor het uitvoeren van stedenbouwkundige handelingen (slopen van een deel van de bestaande bebouwing en nieuwbouw).

Het uitgevoerde vooronderzoek dat in het Verslag van Resultaten is verwerkt, is een vooronderzoek zonder ingreep in de bodem in de vorm van een bureaustudie.

Het bureauonderzoek kon volledig worden uitgevoerd:

- het plangebied kon worden afgebakend, zowel landschappelijk als kadastraal
- reeds verstoorde zones zijn in kaart gebracht (= bestaande gebouwen)
- de gekende ecologische en aardkundige data zijn geïnventariseerd
- de gekende archeologische en historische waarden en indicatoren van het onderzoeksgebied zijn geïnventariseerd
- het betreft een archeologienota in het kader van de aanvraag van een omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen, waarbij de geplande bodemingrepen in kaart zijn gebracht
- er werd een terreinbezoek en een visuele inspectie van het projectgebied uitgevoerd zowel met het oog op het bepalen van de verdere onderzoeksstrategie als voor het registreren van relevante archeologische en landschappelijke indicatoren

2

Het onderzoek heeft, in zijn huidige vorm, de mogelijkheid geboden een historisch en archeologisch overzicht van het projectgebied te schetsen en om op basis van de gegenereerde dataset gepaste maatregelen –enkel indien er aanwijzingen zijn voor bewaarde archeologische sites- voor het verdere verloop van het archeologische traject uit te tekenen.

1.2 Huidige dataset

Men kan zich uiteindelijk afvragen of er middels het raadplegen van de historische data, de historische kaarten, de luchtfoto's en de gekende archeologische gegevens voldoende elementen zijn om de historische en archeologische realiteit van het huidige onderzoeksgebied te bepalen.

De bureaustudie heeft aangetoond dat het onderzoeksgebied tot in de 19^e eeuw deel uitmaakte van de zogenaamde Muinkmeersen, een Holocene alluviaal gebied bij de Schelde dat binnen de derde stadsomwalling van Gent lag. Dit gebied was in gebruik als bleekweiden, tot het in het midden van de 19^e eeuw is verkaveld en bebouwd in het kader van stadsvernieuwing en woonuitbreiding. Het onderzoeksgebied was eerst aan de straatzijde bebouwd met een burgerhuis en in

de loop van de 20^e eeuw is ook de rest van het perceel bebouwd. Op heden is het volledige onderzoeksgebied bebouwd, een groot deel van het perceel is vanaf de straatzijde onderkelderd.

Op basis van de gegevens uit de bureaustudie kunnen de onderzoeksvragen in deze fase van het onderzoek worden beantwoord. **Aangezien er heden kan worden geantwoord op de vraag of er archeologische sporen en structuren en archeologische sites binnen het onderzoeksgebied aan/of afwezig zijn, kan de huidige dataset als volledig worden beschouwd.**

1.3 Waardering van de archeologische site

Op basis van de gegevens uit het verslag van resultaten van het uitgevoerde archeologisch vooronderzoek kan worden gesteld dat:

1. Het onderzochte gebied zich inderdaad op een laag gelegen terrein bevindt, dat pas in de 19^e eeuw bouwrijp is gemaakt. Dit weerspiegelt zich zowel in de landschappelijke, als in de bodemkundige data.
2. De aardkundige data wijzen op een Laat-Pleistocene periglaciale situatie waarin menselijke bewoning onwaarschijnlijk is en bovendien een sedimentatiemilieu creëert waarin de resten van deze menselijke bewoning niet bewaard zijn. Dit impliceert: geen bewaring van paleo-horizonten ouder dan het Holoceen.
3. De aardkundige data wijzen op een Holocene situatie waarbij het onderzoeksgebied in de alluviale vlakte van de Schelde en later, tijdens de uitbreiding van de stad Gent, in een meersengebied lag. Dit impliceert: een hele lage kans op de bewaring van sporensites.
4. De historische data wijzen op een uitgraving van kelders en bebouwing van het terrein vanaf het midden van de 19^e eeuw. Aangezien er geen aanwijzingen zijn voor Holocene afdekkende pakketten, betekent dit dat de kans op het aantreffen van goed bewaarde archeologische sporen en structuren vanaf het Mesolithicum zo goed als onmogelijk is.
5. De archeologische data wijzen opnieuw op een landschappelijke situatie van een gebied gelegen tussen twee Schelde-armen. Hierbij zijn de uitvalswegen van en naar de stad archeologisch zeer relevant, maar het onderzoeksgebied bevindt zich niet langs een dergelijke as.

Op basis van de bestaande dataset kan dus worden besloten dat er binnen het onderzoeksgebied **met een aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid geen archeologische sporen en structuren aanwezig zijn.**

1.4 Impact van de geplande werken

Op basis van de inzichten, verworven in de geplande werken binnen het projectgebied, kan worden gesteld dat de impact van de geplande werken bestaat uit een bodemingreep op het grootste deel van het onderzoeksgebied. Een groot deel van de 20^e -eeuwse bebouwing wordt afgebroken en een nieuwbouw wordt opgetrokken, met inbegrip van septische putten in het tuingedeelte. Van het 19^e -eeuwse burgerhuis blijft de gevel en een deel van de kelders aan de straatzijde bewaard, hier is echter reeds een gekende verstoring van meer dan 2 meter onder het huidige maaiveld. Het burgerhuis zelf wordt grotendeels vervangen door hedendaagse woningen, voorzien van een lift. Voor deze lift wordt centraal in het onderzoeksgebied een liftschacht uitgevoerd, dit is de meest diepe verstoring van het onderzoeksgebied, maar dit is echter op een plaats die ook reeds onderkelderd is. Wat betreft de geplande werken wordt redelijkerwijs uitgegaan van een integrale verstoring van het onderzoeksgebied.

Voor een beschrijving van de geplande werken wordt verwezen naar Deel 2 van dit dossier.

Confrontatie: op basis van de kennis van de geplande toestand lijkt het er op dat de bodem in de 19^e -eeuwse bouwphase tot een diepte van 2 meter onder het maaiveld verstoord is. Er zijn geen aanwijzingen voor een doelmatige ophoging van het terrein bij het bouwrijp maken, er is waarschijnlijk eerder sprake van een verbeterde afwatering in functie van de bouw van een nieuw stadsdeel met een station, nieuwe pleinen en straten. Met andere woorden: de bodem van het meersengebied waarin het onderzoeksgebied zich bevond lag kwetsbaar aan de oppervlakte ten tijde van de uitbouw van de Zuidstationstraat en het burgerhuis nr. 31-33.

Wat betreft de achterbouw kan worden gesteld dat het hier gaat om een niet-onderkelderd, 20^e -eeuws gebouw. Gezien de weinig draagkrachtige bodem kan men veronderstellen dat de funderingen (vermoedelijk op betonnen balken) een verstoring van minstens 30 tot 50 centimeter onder het maaiveld hebben veroorzaakt.

De archeologische verwachting in dit meersengebied bestaat uitsluitend uit gietsloten voor de bleekweiden. In combinatie met de kennis van de geplande toestand kan men stellen dat de kans op het aantreffen van goed bewaarde archeologische sporen zo goed als nihil is.

Derhalve kan men stellen dat de geplande werken geen negatieve impact hebben op het archeologisch kennispotentieel.

2 Vervolgtraject

2.1 Antwoord op de onderzoeksvragen

Tijdens het bureauonderzoek is een aantal onderzoeksvragen gesteld, die daarvoor het onderliggend kader hadden gevormd.

BUREAUONDERZOEK

- *Welke aanwijzingen bieden de bestaande landschappelijke en geologische bronnen aangaande de bewaringstoestand van eventueel aanwezig archeologisch erfgoed?*

De bestaande landschappelijke, geologische en bodemkundige bronnen duiden op een zeer lage kans op een bewaring van archeologisch erfgoed. Het betreft een Holocene meersengebied. De oudere sedimenten (Laat-Pleistoceen) wijzen evenmin op een mogelijke bewaring van oudere archeologische horizonten.

- *Welke aanwijzingen bieden de bestaande historische en archeologische bronnen over het aanwezige archeologisch erfgoed?*

De bestaande historische en archeologische bronnen wijzen op het feit dat het gebied deel uitmaakte van het Muinkmeers, te situeren tussen twee oude Schelde-armen, waarbij de enige te verwachten archeologische structuren gietsloten voor bleekweiden zijn. Daarna is het gebied bebouwd, wat een zo goed als integrale verstoring van voornoemde gietsloten zal hebben bewerkstelligd.

- *Wat is de impact van de geplande werken op het eventueel aanwezige archeologisch erfgoed?*

De geplande werken hebben geen aantoonbare mogelijke impact op het archeologisch erfgoed en in ruimere zin het archeologisch kennispotentieel.

- *Is verder (uitgesteld) vooronderzoek of onderzoek noodzakelijk? Zo ja, welke is de te volgen strategie?*

Verder onderzoek op de site is niet noodzakelijk, zie randvoorwaarden.

2.2 Afweging van de te nemen maatregelen

Het volledige archeologietraject wordt bepaald als een traject van verschillende onderzoeksmethodes, waarbij dient te worden afgewogen of deze individuele methodes mogelijk, nuttig, schadelijk en/of noodzakelijk zijn. In deze fase van het onderzoekstraject is een bureaustudie uitgevoerd en de onderstaande tabel geeft weer welke onderzoeksmethodes in het volledige archeologietraject MOGELIJK, NUTTIG, SCHADELIJK en NOODZAKELIJK zijn.

Soort onderzoek	Mogelijk	Nuttig	Schadelijk	Noodzakelijk	Evaluatie
Bureauonderzoek	JA	JA	NEE	JA	Is reeds uitgevoerd.
Archiefonderzoek	JA	NEE	NEE	NEE	Onderzoek van de kadastrale mutaties kan meer data opleveren wat betreft de 19 ^e - 20 ^e -eeuwse bebouwing. Gezien de kennis van de huidige situatie van het pand heeft dit echter geen impact meer op het te volgen archeologietraject.
Geofysisch onderzoek	NEE	NEE	NEE	NEE	Onmogelijk in de huidige situatie.
Veldkartering	NEE	NEE	NEE	NEE	Onmogelijk in de huidige situatie.
Landschappelijke boringen	NEE	NEE	NEE	NEE	De beschikbare aardkundige data wijzen geenszins op de bewaring van paleo-horizonten, wel integendeel.
Verkennde en waarnemende archeologische boringen	NEE	NEE	NEE	NEE	
Proefsleuven	NEE	NEE	NEE	NEE	Onmogelijk in de huidige situatie. Het uitvoeren van een proefsleuven/-puttenonderzoek is niet zinvol.
Vlakdekkend onderzoek	NEE	NEE	NEE	NEE	Onmogelijk in de huidige situatie. Het uitvoeren van een vlakdekkend onderzoek is niet zinvol.

Op basis van deze evaluatie en de reeds uitgevoerde onderzoeken, kan gesteld worden dat het archeologietraject als volledig kan worden beschouwd.

2.3 Bepaling van de te nemen maatregelen

Op basis van de kennis van de geplande werken is een behoud in situ van het bodemarchief niet mogelijk. Binnen het te ontwikkelen gedeelte van het onderzoeksgebied zal het bodemarchief door de geplande werken immers volledig verstoord worden, waardoor strikt gezien een behoud van het mogelijk aanwezige archeologisch erfgoed in situ niet mogelijk is.

Gezien het feit echter dat de ingezamelde data aangetoond hebben dat het onderzoeksgebied geen potentieel tot archeologische kenniswinst bevat, worden verdere maatregelen niet noodzakelijk geacht. De werken hebben geen impact op het archeologisch kennispotentieel.

In deze optiek is het gedetailleerd uittekenen van het vervolgtraject niet noodzakelijk en het omschrijven van gedetailleerde maatregelen is niet noodzakelijk.

2.4 Randvoorwaarden

Op basis van de beschikbare data kan worden gesteld dat de kans op het aantreffen van archeologische resten die een potentieel op kenniswinst herbergen, heel klein is. Er wordt geen verder onderzoek geadviseerd en het opnemen van randvoorwaarden bij de omgevingsvergunning is niet noodzakelijk.

Na het bekomen van de omgevingsvergunning voor de geplande bouwwerken is de melding van archeologische toevalsvondsten wettelijk verplicht (artikel 5.1.4 van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013).

3 Bibliografie voor deel 10

Naslagwerken

Borremans M., 2015. *Geologie van Vlaanderen*, Academia Press, Gent.

Van Ranst E. & Sys C., 2000. *Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen (Schaal 1:20 000)*, Universiteit Gent, Gent.

Van Zijverden W. & De Moor J., 2014. *Het groot profielenboek; Fysische geografie voor archeologen*, Leiden.

Online bronnen:

<http://www.geopunt.be/>

<https://www.dov.vlaanderen.be/>

<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/>

<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/>

<https://cai.onroerenderfgoed.be/>

<http://uurl.kbr.be>

<https://www.cartesius.be/>

Hembyse Archeologie is een handelsnaam van Hembyse bvba.

Maatschappelijke zetel: Kastanjestraat 26, 9000 Gent

BTW: BE 0677.720.687

IBAN: BE25890214307282

BIC: VDSP BE 91

Tel. 0032 472 89 97 66

E-mail: info@hembyse.net

Website: www.hembyse.net

HEMBYSE

